

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.06 - КМР. 1757 "С" 2021.10.18. 033. ПЗ

НУБІП України

ЦЮКА ПАВЛА ОЛЕКСІЙОВИЧА

2022 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Економічний факультет
УДК 657.44:336.226.11

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри статистики та
економічного аналізу

Діброва А.Д.

(підпис)

Лазаришина І.Д.

(підпис)

2022р.

2022р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

"Обліково-аналітичне забезпечення управління виробництвом продукції
рослиництва"

Спеціальність

071 – "Облік і оподаткування"

Освітня програма

Облік і аудит

Спрієнтація освітньої програми

освітньо- професійна

Гарант освітньої програми

д.е.н., професор

(науковий ступінь та вчене звання)

Керівник кваліфікаційної
магістерської роботи

к.е.н., доцент

(науковий ступінь та вчене звання)

Калюга Є.В.

(ПІБ)

Кучь Т.В.

(ПІБ)

Виконав

Цюк П.О.

(ПІБ студента)

Київ – 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЮРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри статистики та
економічного аналізу

д.е.н., проф. Лазарішина Г.Д.

2021р.

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студенту (-ці)

Цюку Навлу Олександровичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 071 – "Облік і оподаткування"

Освітня програма Облік і аудит

Орієнтація освітньої програми освітньо - професійна

Тема магістерської роботи: «Обліково-аналітичне забезпечення управління виробництвом продукції рослинництва»

Затверджена наказом ректора НУБіП України від "18" жовтня 2021 р. №1757 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2022.11.11

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: нормативно-законодавчі акти з питань обліку, аналізу та контролю виробництва продукції рослинництва, звітність сільськогосподарського підприємства ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція», наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Виробництво продукції рослинництва як об'єкт управління, бухгалтерського обліку, контролю та аналізу
2. Облікове забезпечення управління виробництвом продукції рослинництва
3. Аналіз і внутрішній контроль в управлінні виробництва продукції рослинництва

Перелік графічного матеріалу: таблиці, рисунки, схеми

Дата видачі завдання " " жовтня 2021 р.

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи

Кущ Т.В.

Завдання прийняла до виконання _____

Цюк П.О.

РЕФЕРАТ

НУБІП України

г

і У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету та завдання магістерської роботи, вказано об'єкт та предмет дослідження, зазначено використані методичні прийоми та інформаційні джерела.

е У першому розділі охарактеризовано сучасні підходи до трактування поняття «обліково-аналітичний сервіс в управлінні оборотними активами підприємства», а саме досліджено основні теоретико-методологічні засади щодо сутності показників виробництва продукції рослинництва та систематизовано матеріали про дане виробництво для потреб обліку, аналізу та контролю.

У другому розділі наведено організаційно– економічну характеристику діяльності досліджуваного підприємства, розглянуто практичні засади синтетичного та аналітичного обліку витрат та виходу продукції рослинництва, висвітлено підходи щодо документування господарських операцій з обліку продукції рослинництва.

т У третьому розділі узагальнено матеріали аналізу контролю для прийняття управлінських рішень з виробництва рослинницької продукції

у висновках магістерської роботи наведені отримані результати дослідження та запропоновано рекомендації щодо організації та вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління виробництвом продукції рослинництва за даними ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція».

н

а **Ключові слова:** облік, аналіз, контроль, управління, продукція, рослинництво, обліково-аналітичне забезпечення

а

н

а

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ
УПРАВЛІННЯ, БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ

1.1. Сутність показників виробництва продукції рослинництва

1.2. Систематизація матеріалів про виробництво продукції рослинництва,
їх використання для потреб обліку, аналізу та контролю

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ

ВИРОБНИЦТВОМ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика ВП НУБІП України
«Агрономічна дослідна станція»2.2. Синтетичний та аналітичний облік витрат та виходу рослинницької
продукції2.3. Документування господарських операцій з обліку витрат та виходу
продукції рослинництва

2.4. Визначення собівартості продукції рослинництва

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ І ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ
ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА3.1. Методичні прийоми аналізу і внутрішнього контролю виробництва
продукції рослинництва

3.2. Аналіз виробництва та витрат продукції рослинництва

3.3. Прогнозування обсягів виробництва пшениці

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Галузі рослинництва мають суттєву роль у формуванні продовольчої безпеки України, оскільки забезпечують населення продуктами харчування,

тваринництво – кормами, харчову, переробну і легку промисловість – сировиною, зовнішню торгівлю – експортними товарами.

Обліково-аналітичне забезпечення управління виробництвом продукції рослинництва має важливе значення для підвищення ефективності діяльності підприємства. Облік виробництва продукції рослинництва забезпечує отримання достовірних даних про досягнутий його рівень. Аналіз передбачає

оцінку показників досягнутого рівня виробництва та реалізації, виділення основних чинників, які вплинули на динаміку даних показників; обґрунтування заходів, які спрямовані на збільшення виробництва продукції, поліпшення її якості та оптимізації витрат на виробництво. Нарощування

обсягу конкурентоспроможної продукції є однією із передумов для підвищення результативності бізнесу. Аналіз виробництва продукції рослинництва може здійснюватися на різних рівнях: підприємства, у розрізі регіонів та в цілому в країні.

Валове виробництво рослинницької продукції є основою для формування пропозиції на внутрішньому ринку. Загальний попит на неї формується із внутрішнього попиту (споживання населенням, на насіння, на корм та переробка на нехарчові цілі) та експорту. Останніми десятиліттями внаслідок низької ємності українського ринку, спостерігаємо значну активізацію експортних потоків продукції рослинництва.

Тому, тема магістерської роботи є важливою і актуальною як на рівні конкретного товаровиробника для підвищення результативності його бізнесу, так і на макрорівні – для стабільного функціонування ринку зерна, підвищення конкурентоспроможності та ефективності функціонування виробництва.

Питанням методології обліку виробництва та витрат рослинницької продукції присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як Дж.

Тостера, Ф. Бутиння, М. Чумаченко, М. Дем'яненко, В. Дерія, Ю. Литвина, В. Жука, М. Огійчука та інші. Аналіз тенденцій виробництва зернових культур у світі та в Україні, проблеми підвищення ефективності їх вирощування та особливості розвитку ринку зерна висвітлено у наукових працях Н. Голомші,

С. Кваші, М. Ільчука, ін. Питанням аналізу виробництва продукції рослинництва присвячені праці таких науковців, як: В. Андрійчука, П. Макаренко, О. Єрмакова, О. Онищенко, В. Юрчишина та ін.

Разом з тим, в сучасному динамічному бізнес середовищі аналітична оцінка виробництва рослинницької продукції потребує подальшого вивчення для обґрунтування виважених управлінських рішень на різних рівнях економічної системи.

Метою магістерської роботи є дослідження теоретичних та практичних засад організації та здійснення обліково-аналітичного забезпечення управління виробництвом продукції рослинництва в сучасних умовах.

Для досягнення мети в магістерській роботі вирішено наступні завдання:

- узагальнити теоретичні підходи до розуміння показників виробництва продукції рослинництва та систематизації матеріалів про виробництво, їх використання для потреб обліку, аналізу та контролю;
- розглянути особливості організації обліку виробництва продукції рослинництва;
- висвітлити документальне забезпечення даного обліку;
- розкрити засади синтетичного та аналітичного обліку виробництва продукції рослинництва;
- вивчити методичні прийоми аналізу та внутрішнього контролю виробництва;
- здійснити аналіз виробництва та витрат продукції рослинництва;
- узагальнення матеріалів аналізу для прийняття управлінських рішень щодо підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва.

Об'єктом дослідження є процедури обліку, аналізу та контролю

виробництва та витрат виробництва рослинницької продукції.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти виробництва продукції, методика обліку та аналізу, шляхи поліпшення з урахуванням галузевої специфіки.

Для досягнення мети роботи та вирішення поставлених завдань використано **методи дослідження:** абстрактно-логічний, комплексно-системний підхід; статистико-економічні методи, графічний; причинно-наслідкових зв'язків.

Магістерська робота складається із вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Інформаційною базою дослідження були нормативно-законодавчі джерела інформації, літературні джерела щодо обліку витрат за елементами статтями калькуляції. Крім того, у роботі досліджено динаміку і тенденції виробництва зерна пшениці, виявлено фактори, що обумовили зміну показників, з метою обґрунтування резервів підвищення обсягів виробництва для зростання результативності бізнесу.

Основними джерелами інформації виступали форми річного звіту «Основні економічні показники роботи сільгоспприємств»; відповідні таблиці плану економічного і соціального розвитку сільськогосподарського підприємства і робочі таблиці до нього, статистична звітність, дані бухгалтерського і оперативного-технічного обліку, різні довідкова література тощо.

Під час роботи над темою магістерського дослідження було опубліковано наступні тези:

1. «Особливості аналізу витрат виробництва зерна» (тези доповідей 74 наук.-практ. студ. конф. «Концептуальні засади збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобальних викликів», 19 листопада 2020 р. https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u210/zb_tez_74-oyi_stud_konferenciyi_19.11.2020.pdf;

2. «Аналіз витрат виробництва зерна озимої пшениці в

сільськогосподарських підприємствах) (тези доповідей II Всеукр. студ. наук.-
 практ. конф. «Теорія і практика облікового, аналітичного та правського
 забезпечення управління підприємствами аграрного сектору в умовах
 сучасних викликів», 15 квітня 2021 р.

https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u210/zbirnik_tez_vseukr_stud_konf_15.04.2021.pdf

3. «Особливості обліку та аналізу витрат вирощування зерна» (тези
 доповідей 75 наук.-практ. студ. конф. «Концептуальні засади розвитку
 аграрного сектору економіки України в умовах глобальних викликів», 25

листопада 2021 р.
https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u346/zbirnik_konf_16.01.2022_1.pdf

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1. ВИРОБНИЦТВО ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ, БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ

1.1. Сутність показників виробництва продукції рослинництва

Рослинництво є важливою галуззю сучасного сільського господарства України. Ринок продукції рослинництва є важливою складовою економіки країни, який визначає продовольчу безпеку.

Виробничі та технологічні процеси рослинництва характеризуються значним різноманіттям, які передбачають особливі вимоги до їх виконання та управління ними.

Економічна ефективність галузей рослинництва насамперед обумовлюється витратами та отриманими результатами

сільськогосподарського виробництва. Рівень витрат, їх структура та кінцеві результати діяльності залежатимуть від ефективності системи управління у сучасному господарстві. Важливим та актуальним залишається вживання заходів, які спрямовані на зниження або оптимізацію витрат із організації та виробництва продукції, подальшим удосконаленням обліку, контролю та аналізу виробництва.

Рослинництво має специфічні особливості, які слід враховувати при веденні бізнесу. А саме, для досягнення високоєфективного господарювання вагомим значенням має земля як головний засіб сільськогосподарського виробництва. Природно-кліматичні чинники у галузі визначають ритмічність та інтервали виробництва. Так, через сезонність сільського виробництва спостерігається нерівномірність у використанні праці й засобів виробництва.

Тому для виконання робіт у напружені періоди треба мати значні резервні виробничі, матеріальні та фінансові потужності. Рослинництво характеризується певною просторовою розосередженістю, яка має значення при обґрунтуванні ступеню централізації управління.

Таким чином, для прийняття виважених, ефективних управлінських

рішень керівники виробничих підрозділів господарства мають мати достовірну та повну інформацію щодо виробництва продукції та рівня його ефективності.

При організації управління виробництвом рослинницької продукції слід враховувати наступні особливості: особливу роль землі як головного засобу виробництва; достатньо багатогалузевий характер спеціалізації сільськогосподарських підприємств; різноманітність виробничих операцій у рослинництві; високу мобільність знарядь виробництва на багатьох сільськогосподарських роботах у рослинництві; можливість відтворення у господарствах частини засобів виробництва; наявність різних форм власності.

Для рослинництва є характерним те, що всі фактори сільськогосподарського виробництва тісно взаємозалежні та переплітаються між собою; тобто опосередковують різні процеси організації та умов праці, їх управління.

Таким чином, в сучасних умовах механізм сталого розвитку галузі рослинництва складається з одного боку із умов та відносин регулювання виробництва, розподілу, обміну і споживання (нагромадження) та з другого боку – із економічного механізму, який характеризується сукупністю методів і засобів економічного впливу на зростання виробництва та підвищення його ефективності.

Останніми роками рослинництво України характеризувалося певною структурною незбалансованістю, для ефективного функціонування сучасні сільськогосподарські підприємства потребували фінансової, економічної та технологічної збалансованості з переробними підприємствами та обслуговуючими кооперативами, організаціями щодо матеріально-технічного забезпечення.

В сучасних умовах аграрні підприємства самостійно планують обсяги виробництва продукції в цілому, і по її видам. До об'єктів аналізу відносять обсяги виробництва і реалізації продукції, її асортимент, якість, а також ритмічність процесу виробництва і реалізації.

Ми підтримуємо думку ряду вітчизняних вчених (І.Б. Садовської, В.А. Голян, І.І. Бабіч, Н.В. Тлункевич, І.В. Жураковської) про важливість та необхідність організації ефективного, багатобукціонального обліково-аналітичного забезпечення управління виробництва продукції рослинництва, яке орієнтоване на внутрішніх користувачів з метою прийняття оперативних та виважених управлінських рішень. Це потребує насамперед адаптації функцій обліку до специфічних інформаційних потреб системи управління сучасним сільськогосподарським підприємством.

Вагоме значення має також процес контролю. Нині достатньо високий рівень розвитку та нормативно-методичного забезпечення господарського контролю виступає гарантом достовірності й точності економічної інформації, яка створюється в процесі діяльності підприємства та узагальнюється у фінансовій, статистичній та іншій звітності.

Обліково-аналітичне забезпечення управління виробництва продукції рослинництва передбачає забезпечення отримання достовірної та своєчасної інформації про виробничі витрати, які є основою визначення виробничої собівартості продукції, контролю та аналізу за раціональним використанням матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, прийняття управлінських рішень і планування діяльності підприємства на майбутнє. Особливо трудомістким виступає процес виробництва рослинницької продукції, на виготовлення якої, окрім виробничих ресурсів, впливають ще й природно-кліматичні умови, тривалість операційного циклу, наявність біологічних активів та специфіка самої галузі, яка споживає значну частину власних ресурсів. Тому питання обліку і формування виробничої собівартості продукції рослинництва потребує глибокого дослідження та удосконалення.

До основних завдань обліково-аналітичного забезпечення управління виробництва продукції рослинництва слід віднести:

1. Рациональна організація документообігу, яка повинна забезпечити своєчасне, правильне та якісне оформлення первинних й зведених облікових документів з витрат виробництва окремо по структурних підрозділах і

підприємству в цілому;

2. Повне відображення в обліку продуктивних і непродуктивних витрат на вирощування сільськогосподарських культур з метою оперативного контролю за ними;

3. Достовірний облік виходу продукції основного виробництва в розрізі підрозділів та в цілому по підприємству за її видами з урахуванням сортів та їх якісних показників;

4. Обґрунтування і вибір методики списання прямих та непрямих витрат, віднесення витрат допоміжних та обслуговуючих виробництв на собівартість продукції;

5. Контроль за фактичним рівнем витрат порівняно з їх нормативами і бюджетами по кожному структурному підрозділу та підприємства в цілому;

6. Виявлення та відхилень у натуральних, трудових і грошових одиницях виміру за статтями витрат, місцями їх виникнення, причинами та винуватцями у разі виявлення суттєвих відхилень;

7. Формування інформаційної бази для аналізу витрат та економічних результатів виробничої діяльності структурних підрозділів;

8. Узагальнення даних обліку процесу виробництва для формування показників внутрішньої звітності по кожному структурному підрозділу та підприємства загалом;

9. Систематизація інформаційних потоків стосовно виробничих витрат для прийняття поточних та стратегічних управлінських рішень.

В сучасних умовах перед сільськогосподарськими підприємствами актуальними залишаються питання щодо достовірного формування, розрахунку та відображення в обліку витрат виробництва, які пов'язані з специфікою галузі. Правильний розрахунок собівартості рослинницької продукції сприяє кращому та ефективному управлінню процесами її формування, покращенню якісних показників роботи підприємства, і відповідно рентабельності її виробництва.

1.2. Систематизація матеріалів про виробництво продукції

рослинництва, їх використання для потреб обліку, аналізу та контролю

В результаті виробництва продукції рослинництва наповнюється продовольчий ринок, формується кормова база для тваринництва та сировина для переробних галузей.

До моменту, доки сільськогосподарські культури не вирощені та зібрані, вони відносяться до біологічного активу. З даного біологічного активу продукція рослинництва перетворюється на актив при умові, що сільськогосподарське підприємство спроможне отримати у майбутньому

економічну вигоду в результаті його використання, а вартість продукції буде достовірно визначена (відповідно до п. 5 П(С)БО 30).

Наприклад, облік витрат вирощування зерна підприємства здійснюють на рахунку 23 «Виробництво». За дебетом даного рахунку ведуть облік витрат на біологічні перетворення; а за кредитом відображають вартісну оцінку урожаю при первісному визнанні за справедливою вартістю, зменшену на оцікувані витрати при продажу або за фактичною собівартістю продукції.

На рахунку 23 «Виробництво» ведуть облік та узагальнюють витрати на виробництво рослинницької продукції. За дебетом відображають прямі матеріальні, трудові та інші прямі витрати, а також виробничі накладні витрати та втрати від браку продукції. За кредитом – відображають фактичну виробничу собівартість продукції.

У табл. 1.1 наведено склад основних витрат на виробництво зернових культур за Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції підприємств сільського господарства.

Таблиця 1.1

Статті витрат при вирощуванні зернових культур

Стаття витрат	Характеристика
Витрати на оплату праці	Основна та додаткова заробітна плата штатних працівників, найманих і залучених осіб. Операції з обліку відображені проводкою: Дт 231 — Кт 661
Прямі матеріальні витрати	Витрати на вартість: насіння; мінеральних та органічних добрив; засобів захисту рослин; палива і мастильних матеріалів; інших матеріалів. Операції з обліку відображені проводкою: Дт 231 — Кт 201, 203, 207, 208, 209, 22 та 27
Інші прямі витрати	Нарахування ЄСВ на фонд оплати праці, які відображають в обліку проводкою: Дт 231 — Кт 651; амортизація основних засобів. Її включають до складу витрат кореспонденцією: Дт 231 — Кт 13; інші витрати, прямо пов'язані з вирощуванням рослинницької продукції: плата за оренду земельних і майнових паїв, податок на майно (земельний податок чи орендну плату), страхування посівів, вартість робіт і послуг, наданих сторонніми організаціями та власними допоміжними виробництвами. Такі витрати відображають кореспонденцією: Дт 23 — Кт 64, 63, 685 та 234
Загальновиробничі витрати рослинництва	Зарплата агрономів, механізаторів тощо. Ці витрати обліковують на окремому субрахунку рахунка 91 і наприкінці року розподіляють між об'єктами витрат пропорційно до суми прямих витрат. Витрати відображають кореспонденцією: Дт 23 — Кт 911

Вирощена рослинницька продукція може бути використана для реалізації або для власних потреб. Але спочатку вона оприбутковується у

склад активів підприємства на дебет рахунку 27 «Продукція сільського господарства». Наприклад, на даний рахунок зерно оприбутковується як окремий актив у кореспонденції з кредитом субрахунку 231 «Рослинництво».

Для оприбуткування зерна на місце його зберігання (токи, склади, комори тощо), слід правильно оформити документи за даною операцією.

Первинний облік збору рослинницької продукції можна здійснювати наступними способами: із застосуванням талонів, путівок або реєстрів приймання зерна. Головне, щоб цей спосіб дозволяв здійснювати контроль за

надходженням продукції із поля до місця зберігання та давав оперативну інформацію про стан збирання урожаю.

Традиційно в Україні вирощують зернові й зернобобові, технічні, овочеві, плодові, ягідні та кормові культури. У структурі площ посівів під урожай 2020 р. в усіх категоріях господарств зернові культури займали 54,7 %, технічні – 32,8 %, картопля та овоче-баштанні культури – 6,6 % та кормові культури – близько 6 % (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Структура посівних площ сільськогосподарських культур в

Україні, %

Показники	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2020 р.	Відклення, +/-
Зернові та зернобобові культури	57,6	56,0	54,8	54,7	-2,9
Технічні культури	20,2	27,1	31,0	32,8	+12,6
Картопля, овочеві та продовольчі баштанні	7,8	7,3	6,8	6,6	-1,2
Кормові культури	14,4	9,6	7,4	5,9	-8,5

Джерело: Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2020 р. Державний альянс статистики України, 2021. <http://www.ukrstat.gov.ua>

При цьому, через зміну показників ринкової кон'юнктури протягом 2005-2020 рр., спостерігається суттєве зростання посівів технічних культур за

рахунок скорочення кормових угідь.

Вітчизняне рослинництво динамічно розвивається, вартість його продукції у постійних цінах 2016 р. у три рази перевищувала вартість продукції тваринництва (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Динаміка вартості продукції сільського господарства за видами у постійних цінах 2016 р., млн грн.

Показник	2015 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення, %
Продукція сільського господарства	596832,8	620475,6	671294,0	680082,4	612121,5	102,6
Продукція рослинництва	453016,9	480157,0	529347,5	518705,6	473377,0	104,5
Продукція тваринництва	143815,9	140318,6	141946,5	142276,8	138744,5	96,5

Джерело: Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2020/р. Державна служба статистики України, 2021. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Вирощування сільськогосподарських культур характеризується вищою економічною ефективністю порівняно з тваринництвом.

Диверсифікація використання сільськогосподарських культур, як сировини для виробництва біопалива, стимулює подальше нарощування обсягів їх виробництва та суттєво впливає на формування активного попиту та цінової ситуації на аграрному ринку.

Провідною галуззю рослинництва є зерновиробництво. Сприятливі природно-кліматичні умови та родючі землі України дають змогу вирощувати достатньо великий асортимент зернових культур, а саме озиму і яру пшеницю, ячмінь, жито, овес, просо, кукурудзу, гречку, горох, рис та ін. (табл. 1.4), і отримувати високоякісну продовольчу продукцію в достатніх обсягах як для забезпечення внутрішніх потреб, так і для формування експортного потенціалу.

НУБІП України

Таблиця 1.4

Динаміка посівних площ зернових та зернобобових культур

в Україні протягом 2015-2020 рр., тис. га

Показники	2015 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення, %
Озима пшениця	6695	6168	6417	6650	6429	96,0
Озиме жито	150	171	149	115	137	91,3
Озимий ячмінь	1058	887	874	1058	1025	96,9
Яра пшениця	171	202	197	167	167	97,7
Ярий ячмінь	1768	1620	1618	1555	1370	77,5
Овес	233	198	197	183	200	93,9
Кukurудза на зерно	4123	4520	4580	5005	5432	131,8
Просо	112	58	55	92	159	141,9
Гречка	133	189	172	69	84	63,2
Рис	12	13	13	11	11	91,7
Зернобобові культури	250	506	565	548	315	126,0
Інші зернові та зернобобові культури	53	92	62	65	60	118,9
Всього	4739	14624	14839	15318	15392	104,4

Джерело: Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2020 р.
Державна служба статистики України, 2021. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Виробництвом зерна в основному зайняті сільськогосподарські підприємства: частна агроформувань (вкл. фермерські господарства) становила у 2020 р. майже 79 %. Саме зростаючий попит на зерно на світових ринках є важливим фактором нарощування виробництва зернових культур. Україна займає лідируючі позиції серед найбільших виробників і експортерів зерна в світі. У публікації Черемісної С.Г. наведено дані, що наша країна займає друге місце у рейтингу світових експортерів зернових культур у

2019/2020 МР, зокрема друге за обсягом продажу ячменю, четверте за кукурудзою і п'яте за пшеницею. Частка України складала 13 % загального світового виробництва кукурудзи, 3,6 % – світового виробництва пшениці, 5,6 % – виробництва ячменю [23].

Враховуючи технологічні особливості вирощування зернових культур та стійкі канали збуту продукції, вітчизняна зернова галузь, порівняно з іншими галузями, найменше постраждала від пандемії COVID-19 [24]. До основних негативних наслідків пандемії у галузі відносять певні складнощі у своєчасному придбанні та доставці засобів виробництва (мінеральних добрив, пестицидів) та нестачі оборотного капіталу.

В Україні пшеницю вирощують в усіх природно-кліматичних зонах. Дані таблиці 1.4 свідчать, що загальні посівні площі зернових культур в Україні протягом 2015 - 2020 рр. зросли на 4,4 % з 14739 до 15392 тис. га. При цьому, спостерігається збільшення посівів проса (+41,9 %), кукурудзи на зерно (+31,8 %), зернобобових культур (+26 %) та інших зернових (+18,9 %); несуттєві коливання у площах посіву пшениці, озимого жита, озимого ячменю та вівса; а також значне скорочення посівів гречки (-36,8 %) та ярого ячменю (-22,5 %).

У структурі посівних площ зернових культур у 2020 р. До культур з найбільшою питомою вагою відносились: озима пшениця (41,8 %), кукурудза на зерно (35,3 %), ярий ячмінь (8,9 %) та озимий ячмінь (6,7 %) (рис. 1.2).

У 2020 р. аграрії зібрали 24,9 млн т зерна пшениці з площі 6,5 млн га при середній урожайності 38 ц/га, що на 33 % більше урожаю 2005 р. (табл. 1.5). В Україні рекордним за валовим збором пшениці та за урожайністю став 2019 р., оскільки було зібрано понад 28 млн т пшениці при середній урожайності 41,6 ц/га.

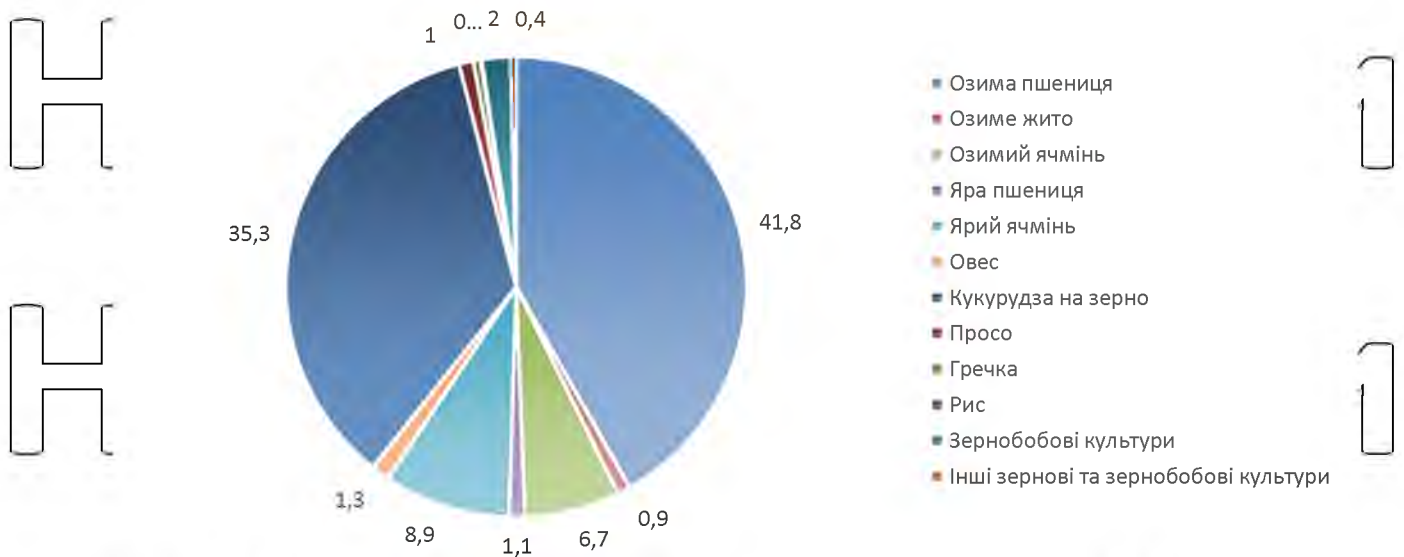


Рис. 1.2. Структура посівних площ зернових і зернобобових культур у 2020 р., %

Джерело: Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2020 р. Державна служба статистики України, 2021. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

ТАБЛИЦЯ 1.5

Динаміка виробництва зерна пшениці в Україні

Показники	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2020 р.	Відхилення, %
Зібрана площа, тис. га	6561,	6287,8	6838,2	6546,7	99,8
Урожайність, ц/га	28,5	26,8	38,8	38,0	133,3
Валовий збір, тис. т	18699,2	16851,3	26532,1	24877,4	133,0

Джерело: Статистичний збірник «Рослинництво України». Державна служба статистики України, 2021. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Результати проведеного аналізу свідчать, що протягом 2005 – 2020 р.

спостерігаються певні коливання обсягів вирощування пшениці в результаті розширення посівних площ та зростання урожайності культури (рис. 1.3).



Рис. 1.3. Динаміка валового збору та урожайності пшениці в Україні

Джерело: Статистичний збірник «Рослинництво України». Державна служба статистики України, 2021. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Враховуючи високий ступінь розораності сільськогосподарських угідь в Україні, пріоритетним напрямом збільшення обсягів аграрного виробництва буде підвищення урожайності [7]. Ми погоджуємося з результатами дослідження Жергіцина Д. М., Скрипника А. В., Клименко Н. А., Тужик К. Л. про те, що для сучасного вітчизняного рослинництва характерна стадія трансформації, яка характеризується поступовим зростанням показника урожайності при активному використанні іноземних інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур [7]. Зокрема, в Україні середньорічні темпи зростання урожайності зернових наближаються до показника Німеччини. Однак, рівень витрат на 1 га вже перевищує оптимальний за умовою максимізації прибутку, тому передбачається тенденція до зменшення виробничих витрат. У свою чергу це призведе до зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та стабілізації рівня показника урожайності.

Аналіз динаміки урожайності пшениці за аналізований період відображає її поступовий ріст. При цьому, для першої половини періоду (з 2005 р. до 2012 р.) характерними є різкі коливання рівнів урожайності під впливом несприятливих погодних умов; а протягом другої половини (з 2013 р. до 2020 р.) динаміка рівнів урожайності більш плавна та рівна.

В Україні домінує виробництво озимої пшениці (її частка у 2020 р. складала 97% в загальному обсязі площі культури). Господарства надають перевагу озимій пшениці саме через вищий рівень урожайності. Середня урожайність озимої пшениці в Україні протягом 2005-2020 рр. складала 34,3 ц/га проти середньої урожайності ярої пшениці за аналогічний період 30,3 ц/га.

При цьому, підприємства з більшою площею вирощування пшениці мають вищий рівень урожайності, що підтверджує технологічні та економічні переваги підприємств із вищим ступенем концентрації галузі (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Групування підприємств за розмірами зібраної площі пшениці у 2020 р.

Показники	Кількість підприємств		Обсяг виробництва		Урожайність, ц/га
	одиниць	у % до загальної кількості	тис.т	у % до загального обсягу виробництва	
Підприємства	23375	100,0	1968,1	100,0	39,8
з них з площею, га					
до 100,00	14730	63,0	1543,0	7,8	31,7
100,01-200,00	2867	12,3	1550,1	7,9	36,4
200,01-500,00	3132	13,4	3948,2	20,0	38,8
500,01-1000,00	1613	6,9	4580,4	23,3	40,5
1000,01-2000,00	775	3,3	4558,7	23,2	42,0
2000,01-3000,00	161	0,7	1656,2	8,5	42,9
більше 3000,00	97	0,4	1836,5	9,3	44,0

Джерело: Статистичний збірник «Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур у 2020 році». Державна служба статистики України, 2021. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

У розрізі природно-кліматичних зон України урожайність пшениці

різняється, високий її рівень (понад 40 ц/га) у 2020 р. отримали сільськогосподарські підприємства Вінницької, Волинської, Житомирської, Івано-Франківської, Київської, Львівської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської, Харківської, Хмельницької, Черкаської та Чернігівської областей (рис. 1.4).

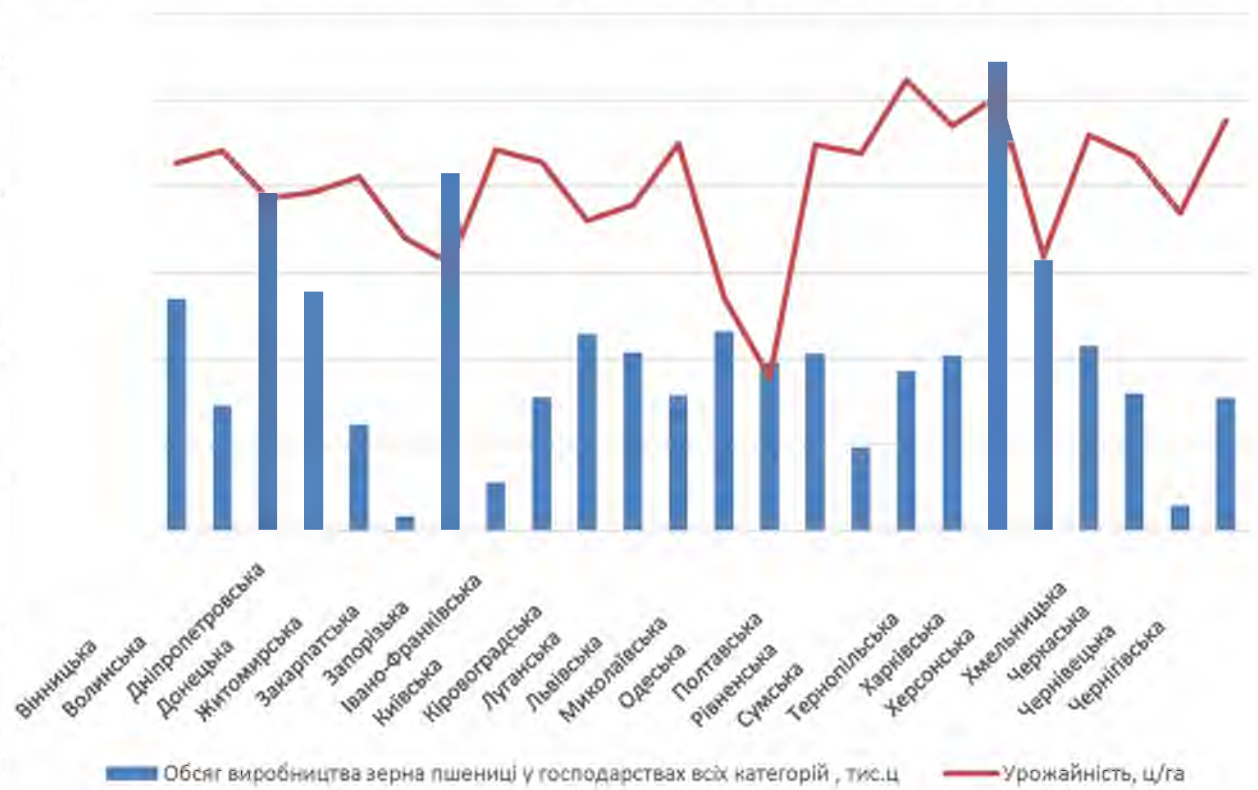


Рис. 1.4. Рівні валового виробництва та урожайності пшениці у розрізі областей України у 2020 р.

Джерело: Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2020 р. Державна служба статистики України, 2021. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Господарства зони Степу недоотримали заплановані рівні урожайності пшениці в результаті посухи. У зв'язку з цим актуальною проблемою подальшого розвитку вітчизняного зерновиробництва стане необхідність вибору товаровиробниками засухостійких сортів і ресурсозберігаючих технологій, їх переорієнтації на культивування інших культур в результаті впливу кліматичних змін, які спостерігаються вже зараз на півдні і прогнозуються у майбутньому на території України [16, 27].

Ріст урожайності сприяє збільшенню прибутковості культури, оскільки існує залежність між урожайністю та витратами на вирощування: із збільшенням витрат на 1 га – урожайність зростає.

Протягом останніх років виробництво пшениці в Україні є рентабельним, хоча спостерігається тенденція до зменшення її рівня (рис. 1.5).

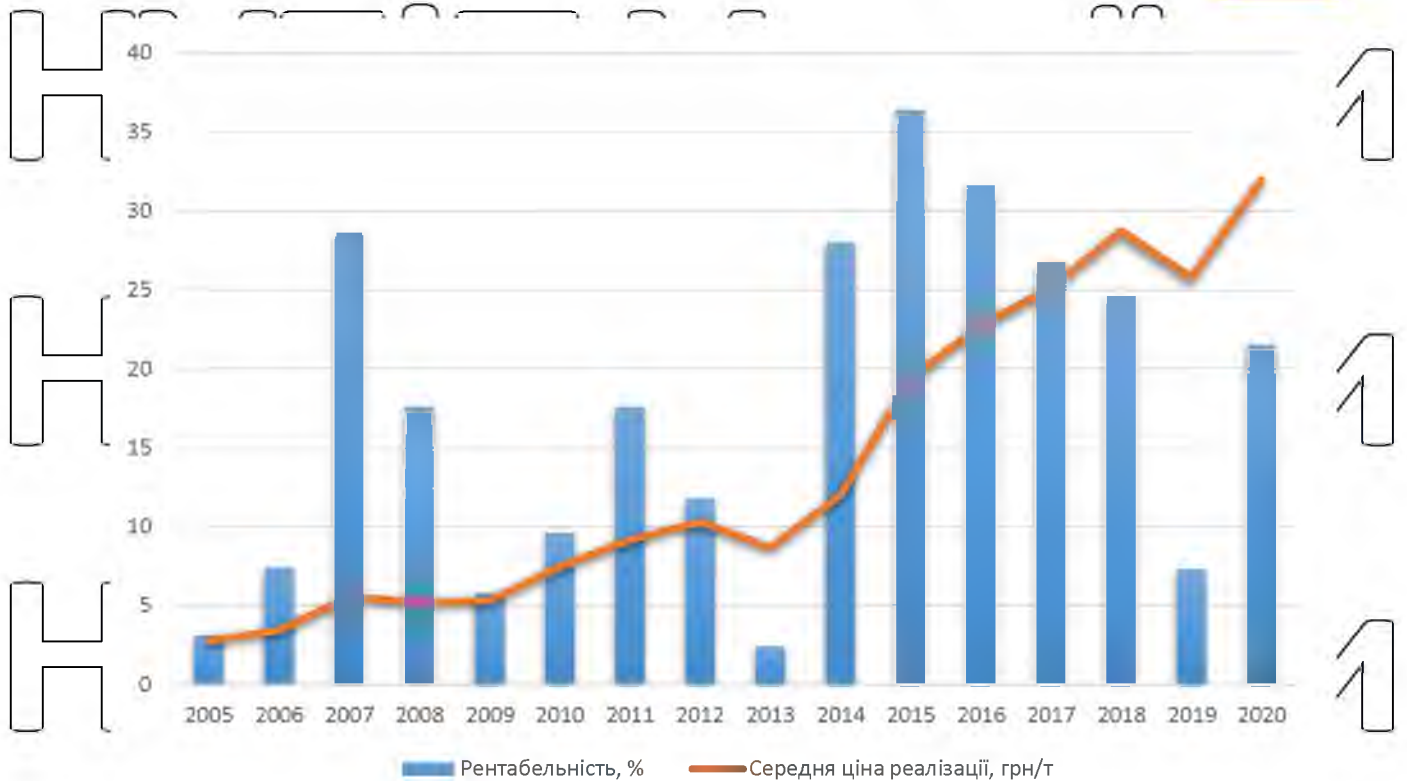


Рис. 1.5. Динаміка рівнів рентабельності вирощування пшениці в Україні та середньої ціни реалізації зерна

Така ситуація пояснюється різними темпами росту цін на дану культуру та її собівартості. На ринку пшениці через значні обсяги пропозиції є характерними сезонні зниження цін.

Висновки до розділу 1

В сучасних умовах господарювання актуальним для сільськогосподарських підприємств залишається обґрунтування та вживання заходів, які спрямовані на зниження або оптимізацію витрат із організації та виробництва продукції, подальшим удосконаленням обліку, контролю та аналізу виробництва.

Рослинництво має специфічні особливості, які слід враховувати при веденні бізнесу. А саме, для досягнення високоєфективного господарювання вагомого значення має земля як головний засіб сільськогосподарського виробництва. Природно-кліматичні чинники у галузі визначають ритмічність та інтервали виробництва. Так, через сезонність сільського виробництва спостерігається нерівномірність у використанні праці й засобів виробництва.

Тому для виконання робіт у напружені періоди треба мати значні резервні виробничі, матеріальні та фінансові потужності. Рослинництво характеризується певною просторовою розосередженістю, яка має значення при обґрунтуванні ступеню централізації управління.

Таким чином, для прийняття виважених, ефективних управлінських рішень керівники виробничих підрозділів господарства мають мати достовірну та повну інформацію щодо виробництва продукції та рівня його ефективності. Нині аграрні підприємства самостійно планують обсяги виробництва продукції в цілому, і по її видам. До об'єктів аналізу відносять обсяги виробництва і реалізації продукції, її асортимент, якість, а також ритмічність процесу виробництва і реалізації.

Отже, організація ефективного, багатofункціонального обліково-аналітичного забезпечення управління виробництва продукції рослинництва є важливим фактором його діяльності. Воно орієнтоване на внутрішніх користувачів з метою прийняття оперативних та виважених управлінських рішень. Це потребує насамперед адаптації функцій обліку до специфічних інформаційних потреб системи управління сучасним сільськогосподарським підприємством.

РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ПРОДУКЦІ РОСЛИННИЦТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика діяльності ВП

НУБіП України «Агрономічна дослідна станція»

Тема магістерської роботи розкрита на основі даних діяльності ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція (АДС)».

Агрономічна дослідна станція має вагому історію становлення та розвитку. Вона створена на основі радгоспу «Митниця» та Саливківського цукрового комбінату, що був організований у 1921 році.

Згодом у 1956 р. відповідно до Постанови ЦК КР України та Ради Міністрів УРСР від 10.05.1956 р. №524 і наказу Міністерства вищої освіти УРСР від 24.05.1956 р. №390 «Про прийняття радгоспів сільськогосподарськими учбовими закладами», радгосп «Митниця» переданий в підпорядкування Українській сільськогосподарській академії від 23.03.1956 р. №84 «Про об'єднання Митницької Агрохімічної дослідної станції та Митницького учбово-дослідного господарства». Так виникла

Агрономічна дослідна станція. Постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.1995 р. №387 «Про Національний аграрний університет» й наказом Міністерства сільського господарства України від 29.06.1995 р. №157

Агрономічна дослідна станція була передана в пряме підпорядкування Національному аграрному університету (нині Національний університет біоресурсів і природокористування України).

Агрономічна дослідна станція – це структурний підрозділ університету, який використовується для створення сучасної бази практичної підготовки студентів різних спеціальностей, а також для здійснення науково-дослідної та дослідницької роботи викладачами і вченими-науковцями.

Агрономічна дослідна станція розміщена на землях с. Пшеничне Васильківського району Київської області. Кліматичні умови господарства

сприятливі для вирощування основних сільськогосподарських культур.

Територія господарства відноситься до північної частини Лісостепу.

Сільськогосподарське господарство знаходиться в межах теплого, помірно-зволоженого кліматичного підрайону Київщини. Весняні заморозки у

господарстві кінчаються у кінці травня, перші осінні приморозки

розпочинаються на початку жовтня. Вегетаційний період

сільськогосподарських рослин з температурою вище +5 складає 210-212 днів.

Агрономічна дослідна станція займає вигідне економічне і географічне положення, тому що вона розташована на відстані 3 км від головної

транспортної магістралі Київ – Одеса, а також за 50 км від м. Київ та 20 км від залізничної станції Васильків.

Площа сільськогосподарських угідь аналізованого господарства становить 1058 га, зокрема площа ріллі – 936 га, сінокосів – 30 га, пасовищ –

82 га та багаторічних насаджень – 10 га. Структуру сільськогосподарських

угідь ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» продемонстровано рис. 2.1.

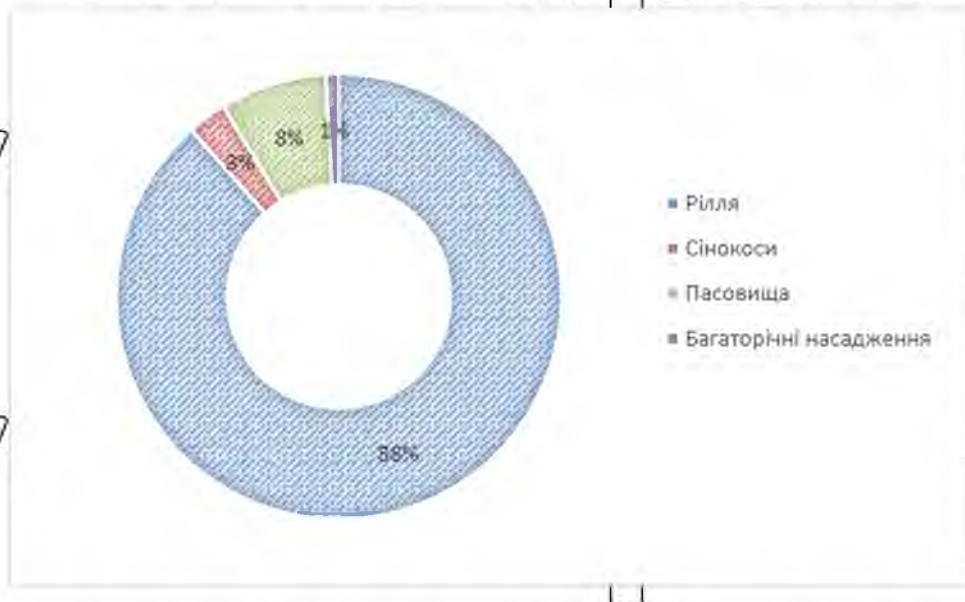


Рис. 2.1. Структура сільськогосподарських угідь

ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція», 2021 р.

Напрямки Аграрної дослідної станції поєднують у собі навчальну, науково-дослідну та господарську діяльність. Вони технологічно та безпосередньо пов'язані з освітнім, навчальним та науковим процесом щодо підготовки аграрних спеціалістів у НУБіП України. На протязі навчального року щорічно понад шістьсот студентів освітнього ступеня «Бакалавр» та «Магістр» різних спеціальностей та освітніх програм проходять виробничі стажування або вчаться на дослідній станції. Для цього був створений відділ виробничого навчання господарства.

Ряд інноваційних наукових розробок вчених НУБіП України були розроблені та впроваджені у аграрне виробництво, забезпечуючи високий економічний ефект, оскільки у ВП НУБіП України «Аграрна дослідна станція» регулярно та систематично здійснюються наукові дослідження та дослідні роботи викладачами та науковцями університету. За результатами даних досліджень, які проведені на полях Аграрної дослідної станції, підготовлено 22 докторських і десятки кандидатських дисертацій.

До пріоритетних завдань діяльності ВП НУБіП України «Аграрна дослідна станція» слід віднести:

- створення належних умов для проведення навчально-виробничої практики студентів, здійснення теоретичної та практичної підготовки студентів за профілем обраної спеціальності та підвищення кваліфікації спеціалістів згідно з навчальних планів НУБіП України;
- створення необхідних умов для забезпечення науково-дослідних робіт науково-педагогічними і науковими працівниками, докторантами, аспірантами і студентами, втілення наукових розробок у виробництво, забезпечення сучасної матеріально-технічної і соціальних баз для навчання студентів, науково-дослідної і науково-інноваційної діяльності науково-педагогічних і наукових працівників НУБіП;
- імплементація наукових розробок у виробництво, виробництво продукції рослинництва найвищої якості, впровадження нових технологій, створення інноваційних сортів і гібридів

сільськогосподарських культур та їх реалізація на підставі контрактів з сільськогосподарськими підприємствами;

- вирощування та реалізація великої рогатої худоби;
- розробка інноваційних технологій в тваринництві;
- вирощування, обробка й реалізація продукції рослинництва та тваринництва;
- виробництво та реалізація господарських товарів широкого вжитку;

надання послуг, виконання робіт, здійснення господарської діяльності, спрямованої на досягнення економіко-соціальних результатів

- здійснення заходів щодо охорони навколишнього середовища й заощадливого використання природно-земельних ресурсів.

Організаційна структура АДС представлена навчально-науково-виробничими лабораторіями, базами практики, виробничими, науково-інноваційними та іншими функціональними підрозділами. А саме:

- бази практичної підготовки (поля, теплиці, сади, тваринницькі ферми, ветеринарна клініка, машинний двір, пункти технічного обслуговування, ремонтна майстерня);

- виробничі підрозділи;
 - відокремлений цех рослинництва (зернові, технічні, кормові, лікарські, ефіроолійні, овочеві та плодові культури);

- цех тваринництва;
- цех для переробки продукції рослинництва (зерно, макарони, хліб, олія, корми);

- цех інженерно-технічного сервісу (машинно-тракторний парк, майстерні, автопарк машин, машини та обладнання для фермерства, електричний цех);

- інші підрозділи.

На землях Аграрної дослідної станції вирощують зернові культури (озиму та яру пшеницю, ячмінь, овес, кукурудзу), технічні культури

(соняшник, соя та ріпак) і кормові культури (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Виробництво основних сільськогосподарських культур у

ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція»

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення, %
Валовий збір, т				
Зернові та зернобобові культури	3665,84	3822,82	4239,05	115,6
у т.ч. озима пшениця	1848,68	1327,19	1674,18	90,6
яра пшениця	33,61	27,18	0,95	-
ячмінь	15,13	48,09	29,17	192,8
овес	-	-	7,01	-
кукурудза	1768,42	2420,36	2527,74	142,9
Технічні культури	452,88	473,66	645,57	142,5
у т.ч. соняшник	396,20	436,92	538,36	135,9
ріпак	16,54	-	-	-
соя	40,14	36,74	107,21	267,1
Кормові культури	5217,88	4149,63	5596,43	107,3
у т.ч. кукурудза	4000,05	3464,41	3228,56	80,7
трави	1217,83	685,22	2367,87	194,4
Урожайність, ц/га				
Зернові та зернобобові культури	77,3	68,7	78,7	101,8
у т.ч. озима пшениця	62,5	48,3	61,4	98,2
яра пшениця	42,5	38,5	47,5	111,8
ячмінь	49,8	45,6	53	106,4
овес	-	-	41	-
кукурудза	98,5	91,6	97,7	99,2
Технічні культури	30,9	30,3	31,8	102,9
у т.ч. соняшник	32	31	33,3	104,1
ріпак	27,6	-	-	-

Продовження табл. 2.1

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення, %
соя	24,5	23,7	26	106,1
Кормові культури	145,1	112,2	147,2	101,4
у т.ч. кукурудза	329	292,6	408,7	124,2
трави	51,1	27,3	78,6	153,8
Площа, з якої зібрано урожай, га				
Зернові та зернобобові культури	473,94	556,34	537,14	113,3
у т.ч. озима пшениця	283,5	274,5	272,6	96,2
яра пшениця	7,9	7,06	0,2	-
ячмінь	3,04	10,54	5,5	180,9
овес	-	-	5,8	-
кукурудза	179,5	264,24	258,84	144,2
Технічні культури	146,6	156,36	202,76	138,3
у т.ч. соняшник	124,2	140,85	161,56	130,1
ріпак	6	-	-	-
соя	16,4	15,51	41,2	251,2
Кормові культури	359,6	369,4	380,3	105,8
у т.ч. кукурудза	121,5	118,4	79	65
трави	238,1	251	301,3	126,5

Динаміка валових зборів кукурудзи та ячменю, соняшнику та сої, багаторічних трав позитивна, оскільки спостерігається ріст рівня урожайності культур та збільшення їх посівних площ. Рівень урожайності сільськогосподарських культур на підприємстві достатньо високий, що свідчить про використання інноваційних інтенсивних технологій вирощування.

Окрім рослинницької продукції, ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» спеціалізується на виробництві молока та м'яса ВРХ (табл. 2.2).

НУБІП України

Таблиця 2.2
Виробництво продукції тваринництва у ВП НУБІП України
«Агрономічна дослідна станція»

Показник	Од виміру	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення, %
Поголів'я ВРХ- всього	гол.	346	364	383	110,7
В т.ч. корови молочні	гол.	178	164	180	101,
Приплід ВРХ	гол.	159	149	148	93,1
В т.ч. від корів	гол.	94	89	87	92,6
Від нетелів	гол.	65	60	61	93,8
Вихід телят на 100 корів	гол.	53	81	48	90,6
Валовий надій молока	ц	12245	10718	12200	99,6
Надій на 1 ф.к.	кг	6879	6919	6630	96,4
Середньодобовий надій на 1 ф.к	кг	18,8	18,9	18,1	96,3
Вироблено м'яса	ц	528	407	404	76,5
Середньодобовий приріст	гр	716	712	698	97,5

Показники продуктивності вирощування тваринницької продукції показують про певне скорочення її обсягів. Крім того, у ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» організовано виробництво продуктів первинної переробки через розвиток промислових підприємств господарства з переробки сільськогосподарської продукції. На території Агрономічної дослідної станції працює інноваційний експериментальний цех з виробництва біодизеля з насіння ріпаку.

ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» має в розпорядженні тваринницькі приміщення; склади для зберігання продукції та

кормів, гаражі, комплекс майстернів, гуртожитки та житлові будинки.

Рослинництво обслуговує тракторно-польова бригада з наявністю 12 тракторів з них: МТЗ -82 (4 шт.), ХТЗ -25 (1 шт.), МТЗ -80 (1 шт.) та інші трактори (7 шт.); автомашини вантажні (9 шт.); плуги та глибокорозпушувач (9 шт.); причепа тракторні (4 шт.); косарка та обприскувачі (3 шт.); розкидач органічних і мінеральних добрив (3 шт.); сівалки (6 шт.); сільськогосподарські машини (культиватор, лушпильник, борони дискові і зубові, котки, зчстка, прес підбирач) (18 шт.).

Середньоспискова часельність працівників ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» у 2021 р. складала 65 осіб. Найбільшу чисельність підприємства становлять працівники зайняті в тваринництві – 32%, а чисельність рослинництва – 10%, працівники автопарку господарства відповідно – 10%, тракторного парку рослинництва – 10%. Питома вага управлінського персоналу у 2021 р. – 16%.

Аналізуючи динаміку обсягів реалізації та цін реалізації основних видів продукції у ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція», ми прослідковуємо наступні тенденції:

протягом 2019-2021 рр. фізичні обсяги реалізації готової продукції рослинництва та тваринництва зросли за всіма видами, окрім м'яса; темпи росту реалізації продукції рослинництва значно перевищують темпи росту обсягів реалізації продукції тваринництва;

суттєво зросли обсяги реалізації рентабельних культур: сої (+155%); кукурудзи (+60,2%); ячменю (+57,4%); соняшнику (+32,1%);

ціни реалізації зростали відповідно коливань попиту та пропозиції на ринку аграрної продукції;

найвищий темп росту цін за аналізований період спостерігається за наступними видами продукції: кукурудзи (+112,3%); сої (89,7%); соняшнику (+82%); озимої пшениці (67%).

Таблиця 2.3

Динаміка обсягів реалізації та рівень цін основних видів продукції у ВННУБІП України «Агрономічна дослідна станція»

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення, %
Реалізація продукції, т				
Зернові та зернобобові культури	2453,4	2155,1	3411,7	139,1
у т.ч. озима пшениця	1212	1294,3	1287,4	106,2
яра пшениця	30	23	-	-
ячмінь	10,1	45,1	15,9	157,4
овес	-	-	4,1	-
кукурудза	1241,4	860,8	1988,4	160,2
Технічні культури	407,0	459,7	605,6	148,8
у т.ч. соняшник	401,4	436,7	530,4	132,1
ріпак	16	-	-	-
соя	40	23	102	255
Сільськогосподарські тварини у живій масі, т	109,5	35	33,1	30,2
Молоко, т	1140,6	1000,2	1161,9	101,9
Середня ціна реалізації сільськогосподарської продукції, грн/т				
Зернові та зернобобові культури	8165	11806,7	22469,6	275,2
у т.ч. озима пшениця	4564,2	5919,6	7623,4	167
ячмінь	5120	5450	7200	140,6
кукурудза	3600,8	5887	7646,2	212,3
Технічні культури	10093	14815	15200	150,6
у т.ч. соняшник	8310,8	14930,8	15123	182
ріпак	14000	-	-	-
соя	7966,5	14700	15111	189,7
Сільськогосподарські тварини у живій масі, т	27769	32598	39121	140,9
Молоко, т	9280	9590	11030	118,9

Основні показники результативності господарської діяльності ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» наведені у наступній таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Динаміка фінансово-економічних показників
ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція»**

Показник	Од.виміру	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення, %
Реалізація зерна	т	4450	3737	2891	3412	76,7
Реалізація молока	т	1128	1140	1000	1162	103
ВРХ (жива вага)	т	74	109	35	33	44,6
Виручка від реалізації продукції рослинництва	тис. грн	22550	18932	35146	26691	118,4
Виручка від реалізації продукції тваринництва	тис. грн	14103	13865	10806	14171	100,5
В т.ч. молоко	тис. грн	10254	10584	9588	12815	125
В т.ч. ВРХ	тис. грн	2270	3040	1143	1295	57
Інша продукція тваринництва	тис. грн	-	1578	241	58	-
Грошові надходження	тис. грн	34751	32354	46050	33647	96,8
Витрати, всього	тис. грн	30371	30850	34132	33350	109,8
Рентабельність виробництва	%	18	5	35	11	61,1

Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції у ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» у 2021 р. зменшилася з попереднім роком і складала 11%.

2.2. Синтетичний і аналітичний облік витрат та виходу

рослинницької продукції

При організації бухгалтерського обліку у ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» враховують особливості рослинництва, а саме специфічну роль землі як засобу виробництва; особливості диверсифікованого виробництва різних видів рослинницької продукції; різноманітність агротехнічних та виробничих операцій у рослинництві; т.д.

До основних завдань бухгалтерського обліку в рослинництві ВП НУБіП

України «Агрономічна дослідна станція» слід віднести:

1. здійснення своєчасного та достовірного обліку та аналізу виробленої продукції;
2. облік затрат по сільськогосподарських культурах, їх групах та незавершеному виробництву;
3. проведення контролю за кількістю та якістю праці на виробництво рослинницької продукції;
4. розмежування затрат з виділенням затрат під урожай поточного і майбутнього років;
5. правильне і своєчасне визначення собівартості одиниці рослинницької продукції;
6. своєчасне складання і подання звітності щодо виробництва продукції рослинництва.

Для правильної організації аналітичного обліку виробництва рослинницької продукції у ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» чітко виділено об'єкти обліку: сільськогосподарські ярі культури і їх групи, урожай яких буде збиратися поточного року; роботи під урожай майбутнього року (оранка); затрати, які підлягають розподілу (наприклад, витрати на утримання основних засобів); роботи під урожай поточного року, затрати, які неможливо віднести на конкретні культури (меліорація та ін.).

У ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» облік витрат та виробництво сільськогосподарської продукції здійснюють на рахунку 23 «Виробництво», який має наступні субрахунки:

- 1 «Рослинництво»,
- 2 «Тваринництво»,
- 3 «Допоміжні виробництва»,
- 4 «Підсобні промислові виробництва».

Синтетичний та аналітичний облік витрат та виходу рослинницької продукції ведуть на рахунку 231 «Рослинництво», який відносно балансу активний, витратний, розподільний, калькулюючий. По дебету даного рахунку відображають всі затрати на виробництво продукції рослинництва ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція», а по кредиту записують вихід продукції за плановою собівартістю, яка наприкінці календарного року коригується до фактичного рівня.

Таким чином, рахунок 231 є активним на початку року, а протягом року він активно-пасивний. За дебетом рахунку 231 «Рослинництво» ведуть облік незавершеного виробництва на початок та кінець звітного року; витрат поточного року. Кінцеве сальдо за 231 рахунком виводять наростаючим підсумком, у балансі станом на перше число визначеного періоду по 231 рахунку буде дебетове, яке означає суму затрат на виробництво продукції рослинництва. Бухгалтерський облік затрат здійснюється у виробничому звіті по рослинництву (ф. № 18).

Як було зазначено, аналітичний облік за рахунком 23 ведуть відповідно об'єктів обліку витрат, а саме за видами виробництв, за статтями витрат та за групами рослинницької продукції. Витрати на вирощування сільськогосподарських культур прийнято групувати за статтями, які ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» визначає та затверджує наказом про облікову політику. Відповідно до Методичних рекомендацій з планування, обліку та калькування собівартості продукції, витрати при вирощуванні рослинницької продукції групуються за статтями:

1. Витрати на оплату праці.

2. Відрахування на соціальні заходи.

3. Насіння та садивний матеріал.

4. Паливо та мастильні матеріали.

5. Добрива.

6. Засоби захисту рослин.

7. Роботи та послуги.

8. Витрати на ремонт необоротних активів.

9. Інші витрати на утримання основних засобів.

10. Інші витрати.

11. Непродуктивні витрати (в обліку).

12. Загальновиробничі витрати.

1. Стаття «Витрати на оплату праці», яка включає основну та додаткову оплати праці тих, хто безпосередньо зайнятих у технологічному процесі виробництва рослинницької продукції.

Д-т 231 К-т 661

2. Стаття «Відрахування на соціальні заходи» - всі види відрахувань відповідно чинного законодавства.

Д-т 231 К-т 65

3. Стаття «Насіння і посадковий матеріал» - вартість насіння. При цьому, витрати на підготовку насіння для посіву (наприклад, сортування, протруювання), його навантаження та транспортування до поля не включається до вартості насіння, а традиційно відносяться на виробництво певної сільськогосподарської культури за відповідними статтями затрат.

Д-т 231 К-т 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення».

4. Стаття «Паливо та мастильні матеріали» - комплексна ціна палива.

Д-т 231 К-т 203

5. Стаття «Добрива» - витрати на внесення у ґрунт органічні, мінеральні та інші добрива. Витрати на їх підготовку, навантаження у транспортні засоби

та розкидачі, вивезення в поле та внесення у ґрунт списуються на конкретну сільськогосподарську культуру за відповідними статтями витрат.

Д-т 231 К-т 208

6. Стаття «Засоби захисту рослин» - вартість пестицидів, засобів протруювання, гербіцидів та інших засобів, які використані для боротьби з бур'янами, шкідниками і хворобами сільськогосподарських культур.

Д-т 231 К-т 208

7. Стаття «Роботи і послуги» - витрати на послуги та роботи власних допоміжних виробництв, які забезпечують виробничі потреби, та вартість послуг виробничого характеру, наданих сторонніми підприємствами. До складу цієї статті включають вартість послуг власного та залученого автомобільного та тракторного транспорту. Витрати відносяться на окремі об'єкти планування та обліку, виходячи з обсягів робіт, пов'язаних з перевезенням вантажів.

Вартість послуг електро-, тепло-, водо- та газопостачання визначається з включенням вартості відповідно електричної, теплової енергії, води, газу, отриманих зі сторони та вироблених у власному підприємстві.

Д-т 231 К-т 233, 234, 63, 685

8. Стаття «Витрати на ремонт необоротних активів» включає:

а) суми нарахованої заробітної плати працівників, задіяних в ремонті основних засобів з обов'язковим відрахуванням на соціальні заходи.

Д-т 231 К-т 661, 65

б) вартість запасних частин, ремонтно-будівельних та інших матеріалів.

Д-т 231 К-т 205, 207, 209

в) вартість ремонтних послуг зі сторони.

Д-т 231 К-т 63, 685

9. Стаття «Інші витрати» - всі інші витрати, які не можливо віднести до вище наведених статей витрат. Як нам відомо, облік виходу сільськогосподарської продукції галузі рослинництва ведеться по кредиту рахунку 231.

Синтетичний облік готової продукції у ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» ведеться за рахунком 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва». Даний рахунок використовується для обліку та узагальнення даних про наявність та рух рослинницької продукції.

На рахунку 27 здійснюють облік продукції, яка одержана від власних рослинницьких підрозділів та призначена для продажу або для іншого невиробничого споживання; продукцію, яка призначена для споживання у тваринницьких підрозділах, а також побічну продукцію й відходи, одержані при доведенні товарної продукції та насіння до належних кондицій; насіння й посадковий матеріал, включно із саджанцями, призначеними для закладання та ремонту власних насаджень.

2.3. Документування господарських операцій з обліку витрат і виходу продукції рослинництва

Первинний облік виробництва продукції рослинництва є першочесною бухгалтерською обліку у ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція»; оскільки виробництво рослинницької продукції передбачає здійснення технологічних та господарських операцій, які необхідно оформити документально для подальшого ведення аналітичного та синтетичного обліку на підприємстві. Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» регламентується, що основою для обліку та аналізу господарських операцій виступають первинні документи, які були складені за результатами виконання відповідних операцій. Таким чином, чітка документація фінансово-господарських операцій щодо виробництва відіграє значне економічне і юридичне значення для діяльності підприємства.

Економічне значення передбачає, що за допомогою первинних документів буде вестися облік та аналіз виробництва рослинницької продукції, здійснюватиметься контроль за виробничими операціями. З юридичної точки зору, первинні документи щодо виробництва рослинницької продукції

виступають письмовим свідчення здійснення господарських операцій, підтвердження їх законності.

Нині комп'ютеризація обліку та аналізу у ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» передбачає ведення електронного первинного документування господарських виробничих операцій, використання електронних носіїв первинної інформації і автоматичне складання первинних документів. Використання комп'ютерних документів дозволяє краще організувати оперативний первинний облік виробництва, що забезпечує більшу ефективність облікової діяльності та одержання достовірних оперативних даних про операційну діяльність підприємства.

Важливою умовою достовірності даних обліку є правильне та якісне оформлення первинних документів, наявність всіх їх реквізитів, які мають бути заповнені згідно правил ведення документації. До обов'язкових реквізитів документів традиційно відносять: назва документа; дата та місце його складання; точна назва підприємства; зміст, обсяг й одиниці виміру господарської операції; посади осіб, відповідальних за здійснення господарської операції та правильність її оформлення; особистий підпис особи, яка брала участь у здійсненні господарської операції.

Після здійснення та оформлення господарської операції первинні документи надходять до бухгалтерії для перевірки правильності їх оформлення. Первинні документи складаються на бланках типових форм, які затверджені Державною службою статистики України. Крім того, використовують спеціалізовані форми первинних документів, наприклад: Щоденник надходження сільськогосподарської продукції, товарно-транспортна накладна (за видами продукції), лімітно-забірна картка, реєстр відправки зерна та іншої продукції з поля, акт на сортування і сушіння продукції рослинництва, накладна внутрішньогосподарського призначення, акт витрати насіння і садильного матеріалу тощо. Дані первинні документи не є бланками суворої звітності, тому для управлінського обліку вони можуть бути змінені відповідно до рішення керівництва.

Для документування операцій з обліку витрат і виходу продукції рослинництва у ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» використовуються ряд документів. Зокрема, для обліку списання витрат у рослинництві для нарахування заробітної плати: Табелі обліку робочого часу;

Наряд на відрядну роботу; Обліковий лист праці і виконаних робіт. При здійсненні видачі матеріальних цінностей, насіння, добрив, засобів захисту рослин: Накладна внутрігосподарського призначення; Лімітно-забірна картка.

При списанні насіння: акти витрат насіння, а при використанні та списанні добрив: Акт про використання мінеральних, органічних та бактеріальних

добрив, ядохімікатів і гербіцидів. Для повного обліку виконання робіт у рослинництві оформлюють Акт виконаних робіт.

Для обліку урожаю сільськогосподарських культур, відповідна інформація записується у наступних первинних документах: Реєстри

відправки рослинницької продукції з поля, Путівки на вивезення рослинницької продукції, Реєстр приймання продукції вагарем. Наприклад,

вихід рослинницької продукції оформляють такими первинними документами: зерна колосових і зернобобових культур, соняшнику, ріпаку,

сої, насіння багаторічних трав від комбайнів на складські токи, у комори – у талонах, путівках, Реєстри відправки зерна та іншої продукції з поля, Реєстри

приймання зерна та іншої продукції; технічних культур, овочів, кормових корнеплодів – у Щоденнику надходження рослинницької продукції.

Тракторист на підставі других примірників путівок, які отримав від вагара, щоденно записує кількість перевезеного зерна в Подорожній лист тракториста. Комбайнери на підставі путівок, які він має, щоденно може

здійснювати облікові записи в Обліковому листі, де фіксує збір урожаю і зібрану площу. Сушіння отриманої рослинницької продукції оформлять

Актом на сортування й сушіння продукції рослинництва, де вказують кількість

відпущеного зерна та отриманні від сортування й сушіння рослинницької продукції.

Результати перероблення кожної партії продукції оформляють Звітом про переробку продукції, де зазначають кількість основних і допоміжних матеріалів, використаних при переробленні, вихід готової продукції.

Одержану від перероблення продукцію рослинництва оприбутковують.

На підставі первинних документів матеріально відповідальна особа складає Звіт про рух матеріальних цінностей, який щодня разом із первинними документами передають до бухгалтерії.

Дані первинних документів про кількість одержаного врожаю в розрізі культур, сортів і виробничих підрозділів узагальнюють у зведених документах. Вони слугують підставою для складання Виробничого звіту з рослинництва. Отже, облік витрат і виходу рослинницької продукції здійснюють у Виробничих звітах. Їх складає кожен структурний підрозділ щомісяця на підставі даних первинних і накопичувальних документів. Дані у

Виробничих звітах групують у такому розрізі, який потім дає змогу зробити записи за аналітичними рахунками відповідних синтетичних рахунків. При цьому витрати систематизують за рахунками й статтями витрат. Для ведення аналітичного обліку витрат і виходу продукції упродовж року можна використовувати Книгу обліку витрат виробництва. У ній записують

підсумкові дані про витрати місячних Виробничих звітів. У Виробничому звіті та Книзі обліку витрат виробництва групують витрати рослинництва за об'єктами обліку у розрізі встановленої номенклатури статей витрат.

Згруповані дані первинних документів записують у другому розділі Виробничого звіту, де за кожним об'єктом обліку й госпрозрахунковим підрозділом указують кількість одержаної продукції за видами та її планову собівартість за місяць і від початку року.

Для обліку витрат виробництва рослинницької продукції використовують журнали-ордери № 10/1 с. г., № 10/2 с. г. і № 10/3 с. г. (рис.

22).

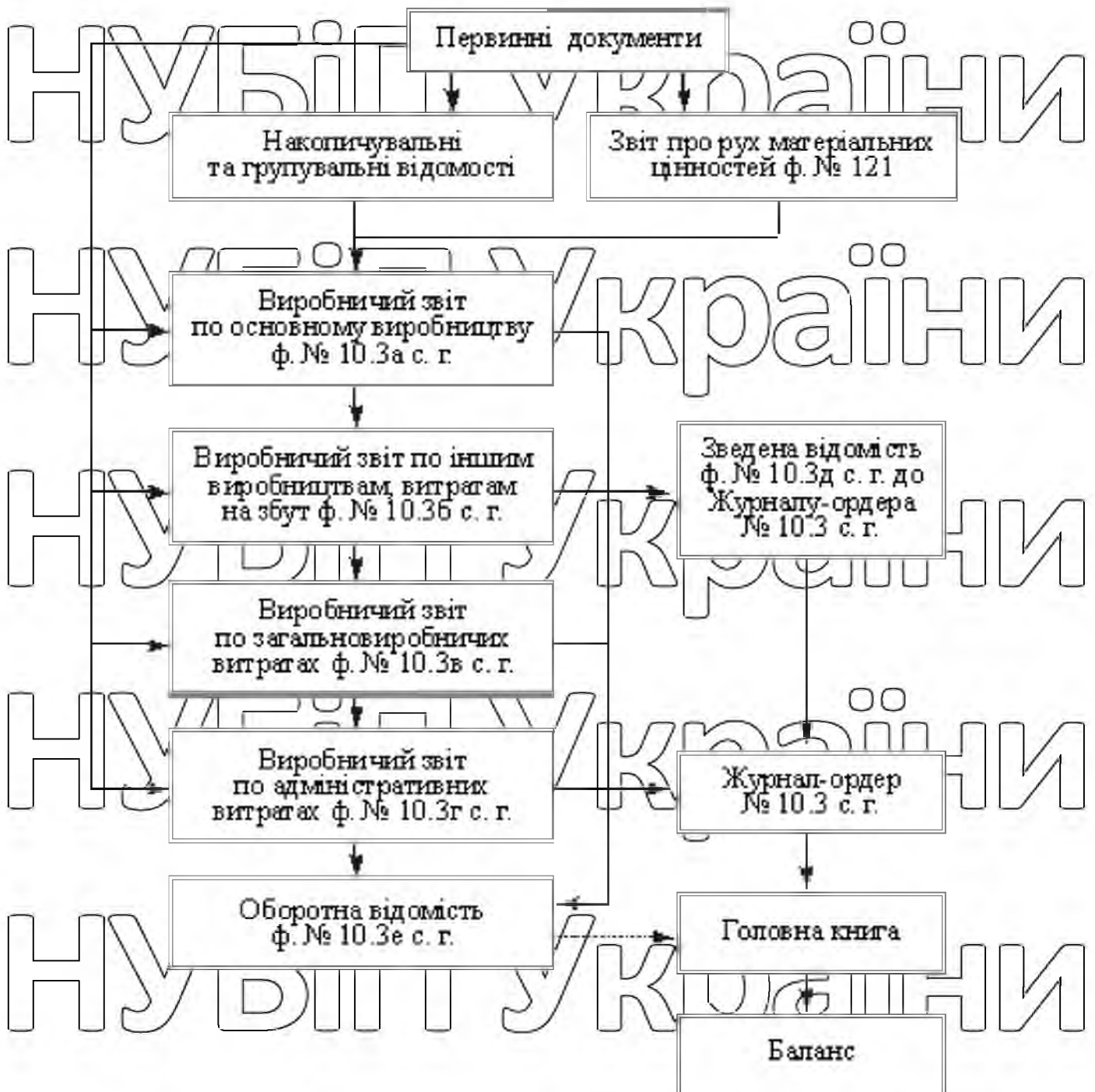


Рис 2.2. Схема запису в регістрах по обліку виробництва у ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція»

У ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» виробничі звіти складають з метою обліку основних і допоміжних виробництв, витрат на утримання й експлуатацію машин та обладнання, обліку капітальних

інвестицій, загальнопромислових витрат, адміністративних витрат, витрат на збут. Підсумки виробничих звітів із деталізацією сум за синтетичними рахунками (субрахунками) переносять до Журналу-ордеру № 10/3 с. г., в якому здійснюють зведений облік витрат і виходу продукції сільського господарства. У Журналі-ордері № 10/3 с. г. відображають кредитові обороти з виходу продукції, робіт і послуг (списання для відповідних споживачів) із кредиту рахунків 23 «Виробництво» (за видами виробництв), 24 «Брак у виробництві», 39 «Витрати майбутніх періодів», 91 «Загальнопромислові витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут».

Основна кореспонденція рахунків з обліку витрат продукції рослинництва аналізованого підприємства наведена у таблиці 2.5.

До основних напрямів зменшення кількості первинних документів слід віднести:

1) використання багатоденних та накопичувальних звітів - документів замість разових, що дозволить збільшити охоплення інформації, а також полегшить її обробку, скоротить витрати праці, часу та коштів, зменшить кількість помилок.

2) усунення непотрібної деталізації статей витрат та об'єктів обліку виробництва рослинницької продукції.

3) зменшення кількості примірників первинних документів, що скоротить час на їх виписку, перевірку, порівняння, обробку та зберігання.

4) об'єднання первинного документа з обліковим регістром для того, щоб інформація про здійснення виробничої операції заносилася в регістр без виписування відповідного документа.

5) оформлення кількох однорідних за змістом операцій одним документом.

Для підвищення ефективності організації первинного обліку виробництва продукції документи, які відображають господарські операції, мають складатися на місцях виникнення витрат - центрах відповідальності.

Бухгалтерський облік витрат виробництва рослинницької продукції у ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція»

№	Зміст операції	Дебет	Кредит
1	Списано на виробництво рослинницької продукції матеріальні витрати	23/1	20, 22
2	Віднесено на виробничі витрати вартість послуги допоміжного виробництва	23/1	23/3
3	Віднесено на виробництво рослинницької продукції витрати на оплату праці працівників	23/1	66
4	Нараховано основні відрахування на соціальні заходи	23/1	65
5	Віднесено на витрати вирощування рослинницької продукції загально-виробничі витрати	23/1	91/1
6	Оприбутковано з виробництва насіння, корми	208	23/1
7	Оприбутковано зелену масу	23/2	23/1
8	Оприбутковано з виробництва готову продукцію (за плановою собівартістю)	271	23/1
9	Списано вартість кормів	23/2	23/1
10	Списано в кінці року калькуляційні різниці на продукцію рослинництва (різниця між фактичною та плановою собівартістю продукції)	208, 23/2 271	23/1

Керівник структурного підрозділу зобов'язаний проводити контроль за правильністю заповнення документів із залученням до процесу перевірки працівника, який створював документ. Після перевірки документ надходить до бухгалтерії, де працівники обліково-аналітичної служби повторно перевіряють його. Таке здійснення двох перевірок забезпечує достовірність інформації про витрати та вихід рослинницької продукції, а також більш об'єктивно визначати собівартість продукції та фінансовий результат від її реалізації.

2.4. Визначення собівартості продукції рослинництва

У ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» в рослинництві виділяють рахунки з обліку витрат, які будуть розподілені у кінці року, а також рахунки по обліку витрат під сільськогосподарські культури урожаю поточного року, та рахунки з обліку витрат під майбутній урожай (незавершене виробництво). Таким чином, при вирощуванні рослинницької продукції закривають рахунки по обліку витрат, які підлягають розподілу в кінці року та рахунки по обліку витрат під культури урожаю поточного року.

До моменту збору врожаю, зерно (рослинницька продукція) вважається частиною біологічного активу, яка у бухгалтерському обліку відображається за дебетом субрахунка 231. Зібране зерно не виступає біологічним активом, а перетворюється на продукцію, вартість якої визначається достовірно. Таким чином, первісне визнання зерна здійснюється в періоді збирання врожаю. Фактична маса зерна визначається в місці оприбуткування, тобто франкомісце зберігання (франко-тік), за вирахуванням відходів зерновиробництва.

Облік зерна у ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» ведуть за місцями його зберігання на аналітичних рахунках до субрахунку 271 «Продукція рослинництва». Первісне визнання Відповідно до п. 12 П(С)БО 30 здійснюють за виробничою собівартістю згідно з П(С)БО 16 «Витрати»: зібране зерно оприбутковують за плановою собівартістю, а під час складання

звітних калькуляцій доводять її рівень до фактичної виробничої собівартості.

Плановий показник обчислюється на підставі норм витрат на одиницю продукції, установлених підприємством з урахуванням нормативних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і т.д. Планові витрати розраховуються на підприємстві комісією, створеною за наказом керівника.

Визначаючи виробничу собівартість зернових культур, керуються Методичними рекомендаціями із планування, обліку та калькулювання собівартості продукції сільськогосподарських підприємств, затвердженими наказом Мінагрополітики від 18.05.01 р. № 132.

У разі застосування цього методу оцінки виникає різниця між плановою та фактичною собівартістю. Тому за результатами звітного періоду в обліку слід провести такі коригуючі записи: якщо фактична собівартість є більшою за планову (нормативну) – Дт 27 (90, 23) – Кт 231 – на суму різниці; якщо фактична собівартість є меншою за планову (нормативну) – Дт 27 (90, 23) – Кт 231 (методом «сторно») – на суму різниці.

Відповідно до НП(С)БО фактична собівартість включає виробничі витрати: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати і загальновиробничі витрати.

При цьому витрати на вирощування та збирання зернових культур у ВН НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» формують виробничу собівартість продукції. Загальну суму витрат (без вартості соломи) розподіляють між зерном і зерновідходами. При цьому зерно береться за одиницю, а зерновідходи прирівнюються за коефіцієнтом, який розраховують за вмістом зерна.

Собівартість центнера кукурудзи визначається шляхом ділення витрат на вирощування і збирання кукурудзи (без вартості кукурудзиння) на масу сухого зерна повної стиглості.

Собівартість одного центнера продукції овочівництва визначається діленням усіх витрат на фізичну масу основної продукції. Якщо облік витрат ведеться по групах овочевих культур, тоді проводиться розрахунок

собівартості кожної групи культур.

Протягом року продукцію рослинництва на склад оприбутковують та опінують по планах собівартості. В кінці року визначають фактичну собівартість і проводять коригування планової собівартості до рівня фактичної, тобто рахунок 231 закривається – сума дебетових оборотів = сумі кредитових оборотів.

При закритті рахунків можливі два варіанти:

1. коли фактична собівартість вища за планову;
2. коли фактична собівартість нижча за планову (навпаки).

В результаті цього використовують: метод “червоне сторно” і метод додаткової проводки. Щоб провести коригування планової собівартості до рівня фактичної необхідно знайти калькуляційну різницю на одному центнері продукції і перемножити на кількість продукції по напрямках використання

1. Списано калькуляційну різницю, яка знаходиться на складі:

Д-т 27 К-т 231

2. Списано калькуляційну різницю на корми, згодовані у тварин:

Д-т 232 К-т 231

Таким чином, перед калькулюванням собівартості виробництва зерна, за даними аналітичного обліку затрат зерновиробництва встановлюють загальну суму витрат і обсяг продукції основної і побічної, отриманої від зернових культур. Витрати на обробіток площ, на яких повністю загинув урожай унаслідок стихійного лиха, списуються як надзвичайні втрати.

Собівартість соломи визначається, виходячи із розрахунково-нормативних витрат на збирання, транспортування, скиртування та інші роботи, пов'язані із заготівлею побічної чи основної продукції. При складанні звітної калькуляції із загальної суми витрат на вирощування зернових культур виключається вартість побічної продукції.

Витрати на вирощування і збирання зернових культур (включаючи вартість з доробки зерна на току, що проводиться в межах календарного року) становлять собівартість зерна, зерновідходів та соломки. Загальна сума витрат (без вартості соломки) розподіляється між зерном і зерновідходами.

При цьому зерно приймається за одиницю, а зерновідходи прирівнюються до нього за коефіцієнтом, який розраховується за вмістом в них повноцінного зерна.

Об'єктами обчислення собівартості продукції зернових культур є зерно, зерновідходи і соломка. Витрати на вирощування й збирання зернових культур становлять собівартість зерна, зернових відходів і соломки. Загальну суму витрат (за вирахуванням вартості соломки) розподіляють на зерно і зернові відходи пропорційно до питомої ваги повноцінного зерна, що міститься в зернових відходах. Собівартість 1 ц зерна і зернових відходів визначають діленням витрат вирощування зернових культур на відповідну фізичну масу зерна і зернових відходів після очищення і сушіння.

Проаналізуємо калькулювання собівартості 1 ц зерна озимої пшениці на Агрономічній дослідній станції у 2020 році.

На аналізованому підприємстві отримано валовий збір пшениці озимої:

чисте зерно – 11833,5 ц;

зернових відходів – 237 ц;

соломки – 16803,5 ц.

Витрати на вирощування озимої пшениці становлять – 3 153 150 грн.

Розрахункова ціна 1 ц соломки – 50 грн.

Вміст зерна в зерновідходах становить 63%.

Розрахунок:

1. Визначаємо вміст зерна в зернових відходах: $237 * 0,63 = 149,31$ (ц.)
2. Визначаємо загальну кількість зерна: $11833,5 + 149,31 = 11982,81$ (ц.)
3. Розраховуємо суму затрат, яка відноситься на зерно:
 $3153150 \text{ грн} - (16803,5 \text{ ц} * 50 \text{ грн}) = 2312975$ (грн.)

4. Визначаємо собівартість 1 ц зерна: $2312975/11982,81 = 193,024$

(грн.)

5. Розраховуємо собівартість 1 ц зерновідходів:

$(149,31 * 193,024) / 237 = 121,605$ (грн.)

6. Визначаємо собівартість 1 ц соломи. $(16803,5 * 50) / 16803,5 = 50$

(грн.)

Таким чином, собівартість 1 ц зерна – 193,024 грн., собівартість 1 ц зернових відходів становить – 121,605 грн., собівартість 1 ц соломи – 50

грн.

Висновки до розділу 2

До основних завдань бухгалтерського обліку в рослинництві ВП НУБіП

України «Агрономічна дослідна станція» слід віднести: здійснення своєчасного та достовірного обліку та аналізу виробленої продукції; облік затрат по сільськогосподарських культурах, їх групах та незавершеному виробництву; проведення контролю за кількістю та якістю праці на виробництво рослинницької продукції; розмежування затрат з виділенням затрат під урожай поточного і майбутнього років; правильне і своєчасне визначення собівартості одиниці рослинницької продукції; своєчасне складання і подання звітності щодо виробництва продукції рослинництва.

Для правильної організації аналітичного обліку виробництва рослинницької продукції у ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» чітко виділено об'єкти обліку: сільськогосподарські ярі культури і їх групи, урожай яких буде збиратися поточного року; роботи під урожай майбутнього року (оранка); затрати, які підлягають розподілу (наприклад, витрати на утримання основних засобів); роботи під урожай поточного року, затрати, які неможливо віднести на конкретні культури (меліоранія та ін.).

У ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» облік витрат та виробництво сільськогосподарської продукції здійснюють на рахунку 23 «Виробництво», який має наступні субрахунки:

- 1 «Рослинництво»,
- 2 «Тваринництво»,
- 3 «Допоміжні виробництва»,
- 4 «Підсобні промислові виробництва».

Синтетичний та аналітичний облік витрат та виходу рослинницької продукції ведуть на рахунку 231 «Рослинництво», який відносно балансу активний, витратний, розподільний, калькулюючий. По дебету даного рахунку відображають всі затрати на виробництво продукції рослинництва ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція», а по кредиту записують вихід продукції за плановою собівартістю, яка наприкінці календарного року коригується до фактичного рівня.

Аналітичний облік за рахунком 23 ведуть відповідно об'єктів обліку витрат, а саме за видами виробництв, за статтями витрат та за групами рослинницької продукції. Витрати на вирощування сільськогосподарських культур прийнято групувати за статтями, які ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» визначає та затверджує наказом про облікову політику. Відповідно до Методичних рекомендацій з планування, обліку та калькування собівартості продукції, витрати при вирощуванні рослинницької продукції групуються за статтями:

1. Витрати на оплату праці.
2. Відрахування на соціальні заходи.
3. Насіння та садивний матеріал.
4. Паливо та мастильні матеріали.
5. Добрива.
6. Засоби захисту рослин.
7. Роботи та послуги.
8. Витрати на ремонт необоротних активів.

9. Інші витрати на утримання основних засобів.

10. Інші витрати.

11. Непродуктивні витрати (в обліку).

12. Загальновиробничі витрати.

Нині комп'ютеризація обліку та аналізу у ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» передбачає ведення електронного первинного документування господарських виробничих операцій, використання електронних носіїв первинної інформації і автоматичне

складання первинних документів. Використання комп'ютерних документів

дозволяє краще організувати оперативний первинний облік виробництва, що забезпечує більшу ефективність облікової діяльності та одержання достовірних оперативних даних про операційну діяльність підприємства.

У ВП НУБіП України «Агрономічна дослідна станція» виробничі звіти складають з метою обліку основних і допоміжних виробництв, витрат на утримання й експлуатацію машин та обладнання, обліку капітальних інвестицій, загальновиробничих витрат, адміністративних витрат, витрат на збут. Підсумки виробничих звітів із деталізацією сум за синтетичними рахунками (субрахунками) переносять до Журналу-ордеру № 10/3 с. г., в

якому здійснюють зведений облік витрат і виходу продукції сільського господарства. У Журналі-ордері № 10/3 с. г. відображають кредитові обороти з виходу продукції, робіт і послуг (списання для відповідних споживачів) із

кредиту рахунків 23 «Виробництво» (за видами виробництв), 24 «Брак у виробництві», 39 «Витрати майбутніх періодів», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут».

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ І ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

3.1. Методичні прийоми аналізу і внутрішнього контролю виробництва продукції рослинництва

Традиційно аналіз виробництва продукції рослинництва складається з наступних складових: вивчення виробничої програми рослинництва; оцінка виконання плану посівних площ сільськогосподарських культур; аналіз їх урожайності; моніторинг рівня виконання агротехнічних заходів.

Аналіз виробничої програми рослинництва передбачає оцінку виконання плану і динаміки показників виробництва і реалізації продукції за попередні періоди (3-5 роки), визначення рівня впливу основних факторів на дані показники, обґрунтування резервів збільшення виробництва та реалізації продукції, покращення її асортименту та якості.

Обсяг виробництва продукції рослинництва безпосередньо формується під впливом трьох основних факторів (факторів першого порядку): розміром посівних площ культур, їх урожайністю; структурою посівів. На валовий збір окремої культури впливають лише розмір посівної площі та урожайність.

Узагальнена факторна модель обсягів виробництва продукції рослинництва наведена на рис. 3.1.

Для аналізу впливу факторів першого порядку на валовий збір використовують детерміновану факторну модель адитивно-мультиплікативного типу.

Розмір і структура посівних площ опосередковано визначаються спеціалізацією господарства, показниками кон'юнктури ринку, рівнем забезпеченості підприємства виробничими, трудовими та фінансовими ресурсами, внутрішньогосподарськими потребами та економічною ефективністю вирощування культури (факторами другого порядку).

Валова продукція рослинництва

Валовий збір продукції рослинництва

Ціна реалізації продукції рослинництва

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Рис. 3.1. Факторна модель обсягу виробництва продукції рослинництва

НУБІП України

Відповідно, на рівень урожайності опосередковано впливають кліматичні умови, родючість ґрунту, виконання передбачених технологією

вирощування агротехнічних заходів, дотримання сівозміни, тощо. Важливо також не допускати загибель посівів сільськогосподарських культур, враховувати всі можливі чинники і наслідки цього.

При аналізі виконання плану посівних площ сільськогосподарських культур оцінюють відповідність її спеціалізації господарства, рівень інтенсивності використання земельних угідь, виявляють резерви її розширення. При аналізі урожайності досліджують її рівень та динаміку з урахуванням особливостей технологій вирощування культур. Як відмічалось раніше, на рівень урожайності культур впливають ряд технологічних і природних факторів, між якими існують складні взаємозв'язки [18].

Аналіз виконання плану агротехнічних заходів здійснюють як за комплексом, так і з деталізацією по окремих культурах. До агротехнічних заходів відносять: внесення органічних та мінеральних добрив, обробіток посівів проти шкідників гербіцидами і регуляторами росту, виконання робіт, що відображені у технологічних картах вирощування культур. Для економічної оцінки агротехнічних заходів слід використати наступні показники: приріст урожаю чи підвищення якості продукції; затрати праці на 1 га посіву і одиницю продукції; виробничі витрати на 1 га земельної площі; собівартість одиниці продукції; чистий дохід на 1 га посіву, 1 грн виробничих витрат; рівень рентабельності культур і галузі в цілому [15].

Аналіз виробництва продукції є першочерговим при оцінюванні діяльності аграрного підприємства, адже від обсягу валової продукції залежать інші показники господарювання – рівень собівартості та рентабельності продукції, конкурентоспроможність на ринку. Визначення витрат ґрунтується з їх економічної природи. До їх складу включають всі витрати, пов'язані з діяльністю підприємства. Тобто за економічною суттю витрати підприємства – це сукупність затрат живої та уречовленої праці на здійснення поточної торговельно-виробничої діяльності підприємства; а за натурально-речовим складом – спожиту частину матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Витрати ресурсу для виробництва продукції рівні вартості при найкращому із

всіх можливих варіантів використання. Поняття економічних витрат обумовлено обмеженістю ресурсів у порівнянні з кількістю варіантів їх використання.

Важливою функцією управління сучасним підприємством є внутрішній контроль, який здійснюється не тільки для забезпечення ефективності управління із захисту майнових інтересів господарства й зміцнення фінансового стану, а й з метою удосконалення системи обліку та аналізу для підготовки інформаційної бази прийняття управлінських рішень. Ефективна

організація системи внутрішнього контролю надає можливість своєчасно виявляти відхилення, вносити корективи в управлінські рішення щодо виробництва продукції та господарської діяльності через процедури попереднього, поточного та наступного контролю.

В сучасних умовах динамічного навколишнього середовища якість обліково-аналітичної інформації для управлінських рішень безпосередньо пов'язана з ефективністю діяльності підприємства. Тому значно розширюються завдання та функції контролю, його методичні прийоми і процедури.

В науковій літературі відмічається, що відбуваються одночасно процеси відокремлення окремих галузей, та інтеграція певних видів економічної роботи; а саме нівелюються чіткі межі між обліком, менеджментом, економічним аналізом та внутрішнім контролем.

Внутрішній контроль – це одна з основних функцій управління, представлений як система, яка включає спостереження та перевірку всіма посадовими особами ефективності управлінських рішень, дотримання вимог податкового законодавства, точність і повнота оформлення фактів господарського життя первинними документами, запобігання помилкам і спотворенням в обліку та звітності раціонального використання виробничих ресурсів. Він є формою зворотного зв'язку, за допомогою якого орган управління отримує необхідну інформацію про дійсний стан керованого об'єкту і реалізації управлінських рішень.

Практика свідчить, що в процесі контролю можна встановити законність та достовірність операцій, відображених в документах. У системі управління провідна роль у здійсненні внутрішнього контролю належить службі бухгалтерського обліку. Вони в процесі виконання облікових функцій здійснюють контроль, використовуючи планово-нормативну і обліково-економічну інформацію. Підвищення ефективності контролю багато в чому залежить від правильного планування контрольних заходів.

Рівень складності організації системи контролю визначається наступними факторами:

1) організаційно-правовими – організаційна структура та розмір підприємства, підпорядкованість підприємства та його власники, структура облікового апарату та форма ведення бухгалтерського обліку;

2) галузевими особливостями;

3) фінансовими характеристиками та фінансовим станом підприємства;

4) кадровими – укомплектованість, освіта і компетентність облікового та іншого адміністративного персоналу.

Однією з найважливіших галузей, в якій досить складно відбувається формування ринкових механізмів є рослинництво, яке є сировинним постачальником найважливішого продукту – хліба, що робить цю галузь відповідальною за економічну безпеку держави і впливає разом з тим на рівень розвитку суспільного виробництва.

Детальне дослідження і врахування особливостей галузі рослинництва дає можливість сформулювати модель управлінського контролю, яка би забезпечила багатовекторне застосування контрольних процедур у їх взаємозв'язку і доповненні.

Можна виділити наступні особливості сільськогосподарського виробництва саме продукції рослинництва, які слід враховувати при формуванні системи управлінського контролю:

1) складне і водночас нерухоме просторове розміщення, що унеможливує маніпуляцію при елементарному контролі;

2) залежність від попередників при встановленій сівозміні, що потребує контролю за обґрунтуванням сівозміни і її дотриманням;

3) технічне оснащення галузі рослинництва – при дотриманні сівозміни не завжди є можливість повного завантаження сільськогосподарської техніки;

4) тривалий в часі цикл вирощування сільськогосподарських культур зумовлює нестачу оборотних коштів і потребує такої системи контролю, яка оперативно виявляла відхилення, і при їх перевищенні подавала би вчасні сигнали;

5) залежність від природних умов – слід враховувати кліматичні зони і ступінь впливу природних факторів;

6) залежність від погодних умов – щоденно слідкувати за прогнозом погоди і контролювати виконання заходів попередження негативних впливів погодних умов на посіви;

7) залежність від якості насінневого матеріалу;

8) залежність від фахового рівня агрономів до захисту рослин;

9) «сліпе» застосування новітніх технологій може привести до більших збитків ніж збільшення урожайності – контроль прийняття рішень з детальним аналізом факторів впливу;

10) складна управлінська структура та проблема кадрового забезпечення, територіальна прив'язаність виробництва;

11) регулювання і контроль грошових потоків – внаслідок тривалості операційного циклу використовуються банківські кредити, що збільшує витрати підприємства, отже посиленого контролю потребує дотримання термінів сплати відсотків, податків, заробітної плати тощо;

12) характер та гнучкість керівної системи обмежена, швидкість проходження керівних впливів також; контроль за зловживанням службовим становищем, за оптимальним розподілом підпорядкованості.

Враховуючи вищевикладене, доцільно виділити три складові управлінського контролю: технічний контроль; організаційно-технологічний контроль; обліковий.

До завдань першого напрямку можна віднести контроль щодо готовності сільськогосподарської техніки до робіт, глибини посіву, набору агрегатів, їх придатність саме до таких робіт.

До завдань другого – контроль дотримання строків посіву і догляду, збирання врожаю, попередники у сівозмінах, організація працівників, послідовність робіт, внесення добрив і засобів захисту, контроль технології і організації виробництва.

До завдань третього – нормативний контроль за списанням паливно-мастильних матеріалів, насіння, запчастин, вчасність складання документів і їх відповідність затвердженим формам, дотримання термінів передачі їх в бухгалтерію для зведення і складання звітності. Важливим також є контроль за документування фактів здійснення господарських операцій.

Технологічний процес вирощування продукції рослинництва передбачає взаємодію багатьох структурних підрозділів з метою отримання матеріальних цінностей, їх списання, виконання механізованих робіт.

Система показників, які можуть використовуватися для контролю ресурсів сільськогосподарського підприємства та його ресурсних можливостей може бути представлена такими показниками: обсяг та склад ресурсів підприємства за окремими видами, класами, територіальним розташуванням та джерелом отримання; показники взаємозамінності ресурсів (придбаних зі сторони чи вироблених в господарстві); показники оцінки повноти та результативності використання окремих видів ресурсів; показники збалансованості складу і структури ресурсів, для виявлення та оцінки необхідних рішень стосовно їх оптимізації (надлишок потребує вирішення проблем зберігання, а дефіцит – пошуку коштів на придбання); показники ефективності використання ресурсів.

3.2. Аналіз виробництва та витрат продукції рослинництва

До пріоритетних завдань аналізу витрат на вирощування рослинницької

продукції можна віднести: оцінка динаміки витрат та їх структури; здійснення контролю за здійсненими витратами на проведення робіт; оцінювання рівня виконання завдань щодо зниження витрат на виробництво рослинницької продукції; аналіз факторів та причин перевитрат грошових коштів та резервів зниження собівартості продукції; обґрунтування системи заходів зі зниженню собівартості продукції.

Джерелами інформації для аналізу виробництва та витрат продукції рослинництва є наступні звіти: «Виробництво і реалізація сільськогосподарської продукції», «Витрати на основне виробництво» та дані соціально-економічних планів розвитку підприємства, аналітичного обліку, нормативно-довідкова література тощо.

Рівень собівартості одиниці продукції рослинництва розраховують по завершенню технологічного циклу в кінці року. Детальний аналіз собівартості вирощування рослинницької продукції свідчить про перевитрату коштів чи забезпечення економії витрат, тобто можна з'ясувати основні резерви та напрями зменшення рівня собівартості рослинницької продукції.

Алгоритм проведення аналізу собівартості виробництва рослинницької продукції передбачає наступні кроки:

- 1) оцінка динаміки і рівня собівартості одиниці продукції та основних факторів її зміни;
- 2) вивчення витрат на виробництво за окремими статтями і структури собівартості;
- 3) оцінка факторів зміни витрат на виробництво по окремих статтях.

Насамперед, оцінюються причини відхилення фактичної собівартості рослинницької продукції від планової, а також аналізують обґрунтованість планових показників. Собівартість одиниці продукції рослинництва залежить від 2-х основних факторів: від виробничих витрат на 1 га посіву культури та її урожайності.

Аналіз динаміки виробничої собівартості 1 т реалізованого зерна пшениці свідчить про зростання їх розміру щороку; у 2021 р. рівень витрат був

4223 грн, що на 987 грн більше порівняно з даними за 2019 р. (табл. 3.1).

Спостерігається збільшення темпів росту повної собівартості реалізованої продукції протягом аналізованого періоду. У 2021 р. даний показник склав 4706 грн/т, що на 33,6 % більше порівняно з базовим роком.

Таблиця 3.1

Економічна ефективність виробництва озимої пшениці у ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція»

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення, +/-
Зібрана площа, га	286,4	283,5	274,5	-11,9
Урожайність, ц/га	65	65	48	-17
Валовий збір, т	1861,6	1842,7	1317,6	-544
Реалізовано зерна пшениці, т	1675,4	1732,0	1262,5	-412,9
Виробнича собівартість 1 т реалізованої продукції, грн	3236	3978	4223	+987
Повна собівартість 1 т реалізованої продукції, грн	3525	4405	4706	+1181
Середня ціна реалізації 1 т, грн	4500	5000	6040	+1540
Прибуток, грн/т	975	595	1334	+359
Рівень рентабельності, %	27,6	13,5	28,4	+0,8

Структура витрат при вирощуванні зерна озимої пшениці останніми роками залишається відносно стабільною (табл. 3.2).

У структурі виробничої собівартості прямі матеріальні витрати склали 52,7 %, прямі витрати на оплату праці – 6,7 %, інші прямі й загальновиробничі витрати – 40,6 %. У структурі прямих матеріальних витрат найбільша питома вага припадала на витрати на мінеральні добрива 21,9 %, а частки витрат на насіння та паливо були відповідно – 7,6 % та 8,5 %.

Таблиця 3.2

Структура виробничої собівартості пшениці, %

Елементи витрат	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення, +/-
Прямі матеріальні витрати	56,5	56,4	52,7	-3,8
у т.ч. насіння	7,5	7,7	7,6	+0,1
мінеральні добрива	23,7	24,6	21,9	-1,8
паливо	10,7	10,3	8,5	-2,2
решта матеріальних витрат	14,6	13,8	14,7	+0,1
Прямі витрати на оплату праці	5,6	5,8	6,7	+1,1
Інші прямі витрати та загальновиробничі витрати	37,9	37,8	40,6	+2,7
у т.ч. відрахування на соціальні заходи	1,2	1,3	1,5	+0,3
амортизація	7,0	7,5	9,2	+2,2
оплата послуг сторонніх організацій	7,2	7,3	6,4	-0,8
решта інших прямих та загальновиробничих витрат	22,5	21,7	23,5	+1,0
Витрати усього	100	100	100	-

Узагальнюючи результати дослідження, слід відміти, що витрати на вирощування зерна озимої пшениці у 2022 р. суттєво не зростали. Агробізнес намагатиметься сконцентрувати власні обмежені фінансові ресурси для забезпечення господарської діяльності, тобто більш оптимально їх витратити та оптимізувати технології. Багато господарств намагаються побудувати власну стратегію оптимальної диверсифікації ведення агробізнесу та зниження непродуктивних витрат.

Таким чином, в сучасних умовах бізнесу головним напрямом підвищення рентабельності виробництва зерна пшениці у вітчизняних аграрних підприємствах є зростання рівня її урожайності та зменшення собівартості при використанні інтенсивних технологій виробництва. Для підвищення рівня урожайності слід модернізувати системи машин зерновиробництва; вчасно і якісно проводити агротехнічні заходи щодо вирощування і збирання урожаю; розмішувати пшеницю у сівозміні після кращих попередників, підвищувати продуктивність праці.

До важливих заходів, що підвищують урожайність та ефективність

виробництва пшениці слід віднести захист рослин від шкідників та хвороб. Втрати врожаю при сучасному стані забур'яненості посівів становлять до 15 % для зернових колосових культур. Особливого значення набуває моніторинг формування собівартості для прийняття коригуючих управлінських рішень.

Цьому сприятиме впровадження нормативного методу планування і обліку витрат. Насамперед, виробники враховують переваги купівлі якісного посівного матеріалу. Для зернових культур в Україні, як і раніше, характерним є переважання посівного матеріалу власного виробництва та української селекції.

Резерви зниження собівартості продукції можна поділити на три групи:

1) які можуть бути використані у виробництві без додаткових витрат (це по суті організаційні упущення);

2) потребують незначних додаткових витрат і можуть бути використані протягом календарного або господарського року;

3) потребують значних капітальних вкладень і можуть бути використані в перспективі. У рослинництві до першої групи резервів належать невиправдані перевитрати, пов'язані з недотриманням лімітів і нормативів окремих видів витрат. Це насамперед непродуктивні затрати робочого часу,

втрати при збиранні внаслідок неякісної підготовки техніки до збиральних робіт, втрати при транспортуванні й зберіганні продукції, недотримання кошторису адміністративних витрат тощо. Резерви другої групи пов'язані з

вдосконаленням використання наявного потенціалу, а саме впровадження передових методів праці, поліпшення структури посівних площ, правильним

комплектуванням агрегатів, тощо. Резерви третьої групи пов'язані із доведенням до оптимальної норми внесення добрив, проведенням меліоративних робіт, підвищенням природної родючості ґрунтів,

впровадженням нової системи машин, сортозаміною та ін.

3.3. Прогнозування обсягів виробництва пшениці

Для виявлення тенденції показників виробництва пшениці використаємо

прийоми аналітичного вирівнювання. Рівняння лінійного тренду має вигляд:

НУБІП України

Параметри a_0 і a_1 визначають способом найменших квадратів, розв'язавши систему нормальних рівнянь:

НУБІП України

$$na_0 + a_1 \sum t = \sum y$$

Таблиця 3.3

Виявлення тенденції урожайності пшениці в Україні за 2005-2020 рр.

Роки	Урожайність пшениці, ц/га	t	t ²	yt	Y _t
2005	28,5	1	1	28,5	26,28309
2006	25,3	2	4	50,6	27,32868
2007	23,4	3	9	70,2	28,37427
2008	36,7	4	16	146,8	29,41985
2009	30,9	5	25	154,5	30,46544
2010	26,8	6	36	160,8	31,51103
2011	33,5	7	49	234,5	32,55662
2012	28,0	8	64	224	33,60221
2013	33,9	9	81	305,1	34,64779
2014	40,1	10	100	401	35,69338
2015	38,8	11	121	426,8	36,73897
2016	42,1	12	144	505,2	37,78456
2017	41,1	13	169	534,3	38,83015
2018	37,3	14	196	522,2	39,87573
2019	41,6	15	225	624	40,92132
2020	38,0	16	256	608	41,96691
Σ	546,0	136	1496	4996,5	546,0

За розрахунковими даними табл. 3.3 побудовано лінійну трендову

НУБІП України

МОДЕЛЬ:

$$Y_t = 25,24 + 1,05t$$

Середнє щорічне зростання урожайності пшениці за 2005-2020 рр. становить 1,05 ц/га.

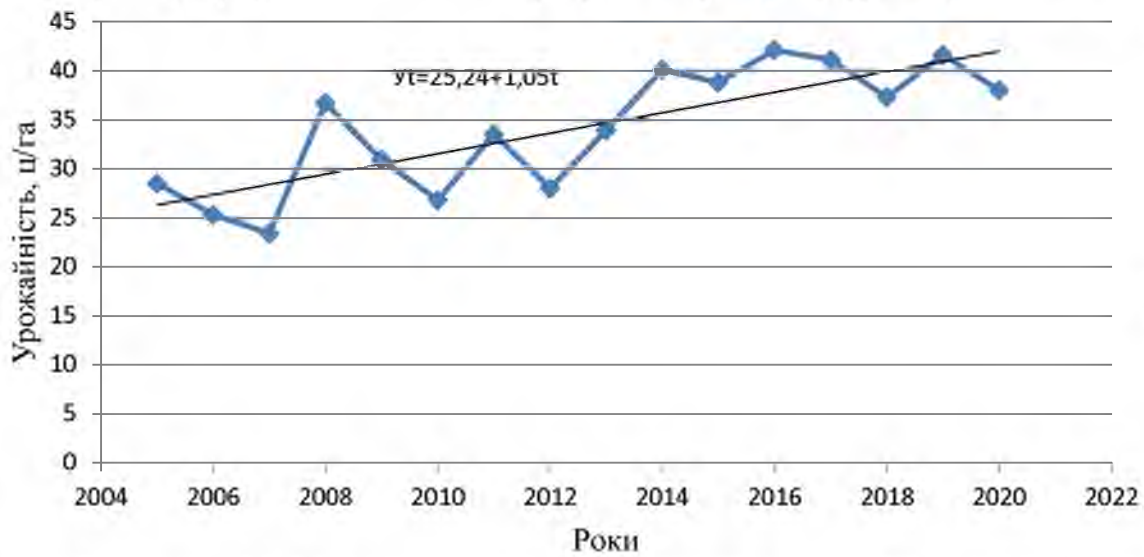


Рис. 3.2. Динаміка фактичних і теоретичних рівнів урожайності пшениці в Україні за 2005-2020 роки, ц/га

Для оцінки адекватності трендової моделі розрахуємо стандартну похибку апроксимації:

$$v = \sqrt{\frac{1}{n-m-1} \times \sum \left(\frac{Y_t - y_t}{y_t} \right)^2} \times 100\%$$

де y_t – емпіричні значення показника, Y_t – теоретичні значення показника, n – число рівнів динамічного ряду, m – кількість параметрів трендового рівняння.

Модель вважається адекватною, якщо значення стандартної похибки апроксимації не перевищить 15%.

Таблиця 3.4

Розрахунок рівня адекватності трендової моделі

Роки	Урожайність пшениці ц/га y_t	Y_t	$\left(\frac{Y_t - y_t}{y_t} \right)^2$	$(Y_t - y_t)^2$
2005	28,5	26,28309	0,006050714	4,91469

2006	23,3	27,52868	0,006429631	4,115543
2007	23,4	28,37427	0,045188403	24,74336
2008	36,7	29,41985	0,039350343	53,00058
2009	30,9	30,46544	0,00019778	0,188842
2010	26,8	31,51103	0,030900261	22,1938
2011	33,5	32,55662	0,000793019	0,889966
2012	28,0	33,60221	0,040031578	31,38476
2013	33,9	34,64779	0,000486586	0,55919
2014	40,1	35,69338	0,012075982	19,4183
2015	38,8	36,73897	0,002821663	4,247845
2016	42,1	37,78456	0,010507175	18,62302
2017	41,1	38,83015	0,003050076	5,152219
2018	37,3	39,87573	0,004768513	6,634385
2019	41,6	40,92132	0,00026616	0,460607
2020	38,0	41,96691	0,010897767	15,73637
Σ	546,0	546,0	0,21381565	272,2635

Стандартна похибка апроксимації:

$$v = \sqrt{\frac{1}{n-m-1} \times \sum_{t=1}^n \frac{(Y_t - y_t)^2}{y_t}} \times 100\% = \sqrt{\frac{1}{16-2-1} \times 0,21381565 \times 100\%} = 12,82\%$$

Таким чином, трендову модель можна використовувати для прогнозування.

Точкова оцінка прогнозу урожайності пшениці становитиме:

$$Y_{2022} = 25,24 + 1,05 \times 18 = 44,14 \text{ ц/га}$$

Для побудови інтервальної оцінки прогнозу необхідно визначити довірчі межі для прогнозного значення урожайності пшениці.

Стандартну похибку прогнозу обчислюють за формулою:

$$\sigma_p = \sigma_\varepsilon \times \sqrt{\frac{n+1}{n} + \frac{3 \times (n-2) \times (t-1)^2}{n \times (n^2-1)}} = 3,89 \times 1,15 = 4,47 \text{ ц/га}$$
 де n – інтервал прогнозу; σ_ε – залишкове середньоквадратичне відхилення, що обчислюють за формулою:

$$\sigma_\varepsilon = \sqrt{\frac{\sum (Y_t - \hat{Y}_t)^2}{n-m}} = \sqrt{\frac{212,2635}{16-2}} = 3,89 \text{ ц/га}$$

Довірчі межі для прогнозного значення урожайності пшениці визначають

нерівністю:

$$Y_{np} = Y_t \pm t \sigma_\varepsilon$$

$$Y_{2022} = 44,14 \pm 7,87 \text{ ц/га}$$

Розрахункові дані для виявлення тенденції обсягів виробництва пшениці в Україні за 2005-2020 роки наведено в таблиці 3.3.

Лінійна трендова модель валового виробництва пшениці матиме вигляд:

$$Y_t = 15754,29 + 729,14t$$

Лінійна функція достатньо точно відображує тренд валового виробництва пшениці, оскільки вирівняні рівні динамічного ряду достатньо

б
 л
 и
 з
 ь
 к

Таблиця 3.5

Виявлення тенденції виробництва пшениці в Україні за 2005-2020 рр.

Роки	Валовий збір пшениці, тис. т	t	t ²	yt	Y _t
2005	18699,2	1	1	18699,2	16483,42
2006	13947,3	2	4	27894,6	17212,56

д

з

2007	13937,7	3	9	41813,00	17941,7
2008	25885,4	4	16	103541,6	18670,84
2009	20886,4	5	25	104432	19399,98
2010	16851,3	6	36	101107,8	20129,12
2011	22323,6	7	49	156265,2	20858,25
2012	15762,6	8	64	126100,8	21587,39
2013	22279,3	9	81	200513,7	22316,53
2014	24114,0	10	100	241140,0	23045,67
2015	26532,1	11	121	291853,1	23774,81
2016	26043,4	12	144	312520,80	24503,95
2017	26158	13	169	340054	25233,09
2018	24605,8	14	196	344481,2	25962,22
2019	28327,9	15	225	424918,5	26691,36
2020	24877,4	16	256	398038,4	27420,5
Σ	351231,4	136	1496	3233374,0	351231,4

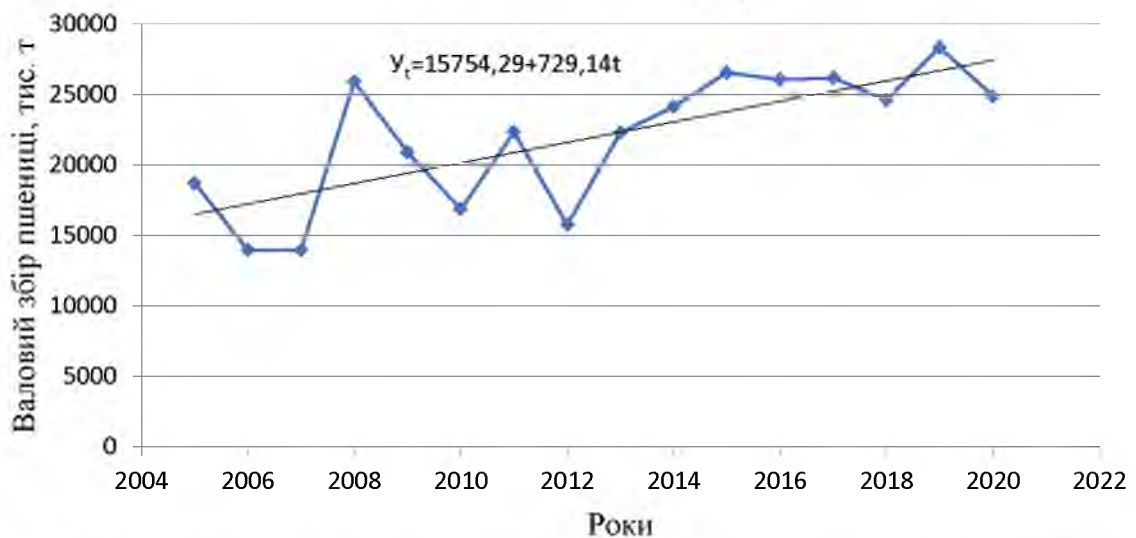


Рис. 3.3. Динаміка фактичних і теоретичних обсягів валового збору пшениці в Україні за 2005-2020 роки, тис.т

Для використання трендової моделі для прогнозування валового виробництва пшениці перевіримо її на адекватність, розрахувавши коефіцієнт детермінації:

НУБІП України

Таблиця 3.6

Розрахункові дані для обчислення коефіцієнта детермінації

Роки	y_t	Y_t	$(Y_t - y_t)$	$(Y_t - y_t)^2$	y_t^2
2005	18699,2	16483,42	-2215,78	4909681,0084	349660080,64
2006	13947,3	17212,56	3265,26	10661922,8676	194527177,29
2007	13937,7	17941,7	4004	16032016	194259481,29
2008	25885,4	18670,84	-714,56	52049875,9936	670053933,16
2009	20886,4	19399,98	-1486,42	2209444,4164	436241704,96
2010	16851,3	20129,12	3277,82	10744103,9524	283966311,69
2011	22323,6	20858,25	-1465,35	2147250,6225	498343116,96
2012	15762,6	21587,39	5824,79	33928178,5441	248459558,76
2013	22279,3	22316,53	37,23	1386,0729	496367208,49
2014	24114,0	23045,67	-1068,33	1141328,9889	581484996
2015	26532,1	23774,81	-2757,29	7602648,1441	703952330,41
2016	26043,4	24503,95	-1539,45	2369906,3025	678258683,56
2017	26158	25233,09	-924,91	855458,5081	684240964
2018	24605,8	25962,22	1356,42	1839875,2164	605445393,64
2019	28327,9	26691,36	-1636,54	2678263,1716	802469918,41
2020	24877,4	27420,5	2543,1	6467357,61	618885030,76
Σ	351231,4	351231,4	0	155638697,4195	8046615890,02

$$R^2 = 1 - \frac{\sum (Y_t - y_t)^2 \div n}{\sum y_t^2 \div n} = 1 - \frac{972741856}{502913493,12625 - 15754,29^2} = 0,62$$

$$R^2_{0,05} = 0,219$$

Оскільки теоретичне значення коефіцієнта детермінації менше за фактичне, можна зробити висновок, що лінійна трендова модель адекватно описує зростання виробництва пшениці.

Точкова оцінка прогнозу становитиме:

$$Y_{2022} = 15754,29 + 729,14 \times 18 = 28878,8 \text{ тис. т.}$$

Стандартна похибка прогнозу:

$$\sigma_p = \sigma_\varepsilon \times \sqrt{\frac{n+1}{n} + \frac{3 \times (n+2y-1)^2}{n \times (n^2-1)}} = 3334,22 \times 1,15 = 3834,35 \text{ тис. т.}$$

$$\sigma_y = \sqrt{\frac{\sum (Y_t - y_t)^2}{n-m}} = \sqrt{\frac{155638697,4195}{16-2}} = 3334,22 \text{ тис. т.}$$

Довірчі межі прогнозного значення валового виробництва пшениці

становитимуть:

$$Y_{2022} = 28878,8 \pm 6748,28 \text{ тис. т.}$$

Висновки до розділу 3

Аналіз виробництва аграрної продукції сфокусований на пошуку додаткових можливостей збільшення виробництва якісної продукції при досягненні оптимального рівня витрат для підвищення результативності бізнесу.

Аналіз виробництва продукції рослинництва передбачає вивчення виробничої програми рослинництва; аналіз посівних площ сільськогосподарських культур та їх урожайності; оцінку виконання агротехнічних заходів.

Обсяг виробництва продукції рослинництва формується під впливом трьох основних факторів: розміром посівних площ культур; їх урожайністю; структурою посівів.

Результати проведеного аналізу свідчать, що протягом 2005 – 2020 рр. спостерігаються певні коливання обсягів вирощування пшениці в результаті як розширення посівних площ, так зростання урожайності культури.

Враховуючи високий ступінь розораності угідь в Україні, основним фактором нарощування обсягів виробництва пшениці буде підвищення урожайності. Цьому сприяє активне використання вітчизняних та іноземних інтенсивних

технологій вирощування.

При цьому, підприємства з більшою площею вирощування пшениці мають вищий рівень урожайності, що підтверджує технологічні та економічні переваги підприємств із вищим ступенем концентрації галузі. Ріст урожайності сприяє збільшенню прибутковості культури, оскільки існує

залежність між урожайністю та витратами на вирощування: із збільшенням витрат на 1 га – урожайність зростає. Протягом останніх років виробництво пшениці в Україні є рентабельним, хоча спостерігається тенденція до

зменшення її рівня. У структурі виробничої собівартості прямі матеріальні

витрати склали 52,7%, прямі витрати на оплату праці – 6,7%, інші прямі й загальновиробничі витрати – 40,6%. У структурі прямих матеріальних витрат найбільша питома вага припадала на витрати на мінеральні добрива 21,9%, а частки витрат на насіння та пальне були відповідно – 7,6% та 8,5%.

Таким чином, головним напрямом підвищення рентабельності виробництва зерна пшениці у вітчизняних аграрних підприємствах є зростання рівня її урожайності та зменшення собівартості при використанні інтенсивних технологій виробництва.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

НУБІП України

В сучасних умовах господарювання актуальним для

сільськогосподарських підприємств залишається обґрунтування та вживання заходів, які спрямовані на зниження або оптимізацію витрат із організації та виробництва продукції, подальшим удосконаленням обліку, контролю та аналізу виробництва.

НУБІП України

Рослинництво має специфічні особливості, які слід враховувати при

веденні бізнесу. А саме, для досягнення високоефективного господарювання

НУБІП України

вагомого значення має земля як головний засіб сільськогосподарського виробництва. Природно-кліматичні чинники у галузі визначають ритмічність та інтервали виробництва. Так, через сезонність сільського виробництва

спостерігається нерівномірність у використанні праці й засобів виробництва.

Тому для виконання робіт у напружені періоди треба мати значні резервні

НУБІП України

виробничі, матеріальні та фінансові потужності. Рослинництво характеризується певною просторовою розосередженістю, яка має значення при обґрунтуванні ступеню централізації управління.

Таким чином, для прийняття виважених, ефективних управлінських

НУБІП України

рішень керівники виробничих підрозділів господарства мають мати достовірну та повну інформацію щодо виробництва продукції та рівня його ефективності. Нині аграрні підприємства самостійно планують обсяги

виробництва продукції в цілому, і по її видам. До об'єктів аналізу відносять

обсяги виробництва і реалізації продукції, її асортимент, якість, а також ритмічність процесу виробництва і реалізації.

НУБІП України

Отже, організація ефективного, багатofункціонального обліково-аналітичного забезпечення управління виробництва продукції рослинництва є

важливим фактором його діяльності. Воно орієнтоване на внутрішніх

НУБІП України

користувачів з метою прийняття оперативних та виважених управлінських рішень. Це потребує насамперед адаптації функцій обліку до специфічних

інформаційних потреб системи управління сучасним сільськогосподарським підприємством.

До основних завдань бухгалтерського обліку в рослинництві ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» слід віднести:

8. здійснення своєчасного та достовірного обліку та аналізу виробленої продукції;

9. облік затрат по сільськогосподарських культурах, їх групах та незавершеному виробництву;

10. проведення контролю за кількістю та якістю праці на виробництво рослинницької продукції;

11. розмежування затрат з виділенням затрат під урожай поточного і майбутнього років;

12. правильне і своєчасне визначення собівартості одиниці рослинницької продукції;

13. своєчасне складання і подання звітності щодо виробництва продукції рослинництва.

Для правильної організації аналітичного обліку виробництва рослинницької продукції у ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» чітко виділено об'єкти обліку: сільськогосподарські групи культур і їх групи, урожай яких буде збиратися поточного року, роботи під урожай майбутнього року (оранка); затрати, які підлягають розподілу (наприклад, витрати на утримання основних засобів); роботи під урожай поточного року, затрати, які неможливо віднести на конкретні культури (меліорація та ін.).

У ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» облік витрат та виробництво сільськогосподарської продукції здійснюють на рахунку 23 «Виробництво», який має наступні субрахунки:

1 «Рослинництво»,

2 «Тваринництво»,

3 «Допоміжні виробництва»,

4 «Підеобні промислові виробництва».

Синтетичний та аналітичний облік витрат та виходу рослинницької продукції ведуть на рахунок 231 «Рослинництво», який відносно балансу активний, витратний, розподільний, калькуляційний. По дебету даного рахунку відображають всі затрати на виробництво продукції рослинництва ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція», а по кредиту записують вихід продукції за плановою собівартістю, яка наприкінці календарного року коригується до фактичного рівня.

аналітичний облік за рахунком 23 ведуть відповідно об'єктів обліку витрат, а саме за видами виробництв, за статтями витрат та за групами рослинницької продукції. Витрати на вирощування сільськогосподарських культур прийнято групувати за статтями, які ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» визначає та затверджує наказом про облікову політику. Відповідно до Методичних рекомендацій з планування, обліку та калькування собівартості продукції, витрати при вирощуванні рослинницької продукції групуються за статтями:

1. Витрати на оплату праці.
2. Відрахування на соціальні заходи.
3. Насіння та садивний матеріал.
4. Паливо та мастильні матеріали.
5. Добрива.
6. Засоби захисту рослин.
7. Роботи та послуги.
8. Витрати на ремонт необоротних активів.
9. Інші витрати на утримання основних засобів.
10. Інші витрати.
11. Непродуктивні витрати (в обліку).
12. Загальновиробничі витрати.

Нині комбітовізація обліку та аналізу у ВП НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» передбачає ведення електронного первинного документування господарських виробничих операцій,

використання електронних носіїв первинної інформації і автоматичне складання первинних документів. Використання комп'ютерних документів дозволяє краще організувати оперативний первинний облік виробництва, що забезпечує більшу ефективність облікової діяльності та одержання достовірних оперативних даних про операційну діяльність підприємства.

У ВПІ НУБІП України «Агрономічна дослідна станція» виробничі звіти складають з метою обліку основних і допоміжних виробництв, витрат на утримання й експлуатацію машин та обладнання, обліку капітальних інвестицій, загальновиробничих витрат, адміністративних витрат, витрат на

збут. Підсумки виробничих звітів із деталізацією сум за синтетичними рахунками (субрахунками) переносять до Журналу-ордеру № 10/3 с. г., в якому здійснюють зведений облік витрат і виходу продукції сільського господарства. У Журналі-ордері № 10/3 с. г. відображають кредитові обороти з виходу продукції, робіт і послуг (списання для відповідних споживачів) із

кредиту рахунків 23 «Виробництво» (за видами виробництв), 24 «Брак у виробництві», 39 «Витрати майбутніх періодів», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут».

Аналіз виробництва аграрної продукції сфокусований на пошуку додаткових можливостей збільшення виробництва якісної продукції при досягненні оптимального рівня витрат для підвищення результативності бізнесу.

Аналіз виробництва продукції рослинництва передбачає вивчення виробничої програми рослинництва; аналіз посівних площ сільськогосподарських культур та їх урожайності, оцінку виконання агротехнічних заходів.

Обсяг виробництва продукції рослинництва формується під впливом трьох основних факторів: розміром посівних площ культур; їх урожайністю; структурою посівів.

Результати проведеного аналізу свідчать, що протягом 2005–2020 рр. епостерігаються певні коливання обсягів вирощування пшениці в результаті

як розширення посівних площ, так зростання урожайності культури. Враховуючи високий ступінь розораності угідь в Україні, основним фактором нарощування обсягів виробництва пшениці буде підвищення урожайності.

Цьому сприяє активне використання вітчизняних та іноземних інтенсивних технологій вирощування.

При цьому, підприємства з більшою площею вирощування пшениці мають вищий рівень урожайності, що підтверджує технологічні та економічні переваги підприємств із вищим ступенем концентрації галузі. Ріст урожайності сприяє збільшенню прибутковості культури, оскільки існує

залежність між урожайністю та витратами на вирощування із збільшенням витрат на 1 га – урожайність зростає. Протягом останніх років виробництво пшениці в Україні є рентабельним, хоча спостерігається тенденція до зменшення її рівня. У структурі виробничої собівартості прямі матеріальні

витрати склали 52,7 %, прямі витрати на оплату праці – 6,7 %, інші прямі й загальновиробничі витрати – 40,6 %. У структурі прямих матеріальних витрат найбільша питома вага припадала на витрати на мінеральні добрива 21,9 %, а частки витрат на насіння та паливо були відповідно – 7,6 % та 8,5 %.

Таким чином, головним напрямом підвищення рентабельності виробництва зерна пшениці у вітчизняних аграрних підприємствах є зростання рівня її урожайності та зменшення собівартості при використанні інтенсивних технологій виробництва.

Актуальною проблемою для розвитку вітчизняного зерновиробництва стануть кліматичні зміни та виклики щодо забезпечення виробництва водними ресурсами, зростатиме необхідність впровадження засухостійких сортів і ресурсозберігаючих технологій.

Для успішного подальшого розвитку українського зернового ринку слід реалізувати наступні пріоритетні заходи: інвестувати кошти у будівництво та модернізацію нових потужностей з зберігання та переробки зерна; розвиток транспортної та соціальної інфраструктури зернового ринку; зміцнення репутації України як гаранта продовольчої безпеки на глобальному рівні;

підвищення якості зерна; формування прозорого ринку та досягнення його прогнозованості

Таким чином, підвищення ефективності виробництва пшениці можливо забезпечити двома основними підходами: збільшувати обсяги виробництва при фіксованих витратах або зменшення витрат при стабільних обсягах виробництва.

НУБІП Україна

НУБІП Україна

НУБІП Україна

НУБІП Україна

НУБІП Україна